Prescribed for the Intermediate examination of the Madras University for 1944.

స్వప్నవాసదత్త

సంస్కృత నాటకమునకు ఆంధ్రీకరణము.

గ్రంథకర్త

చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహము.

ప్రకాశకుఁడు

పురాణపండ వెంకటదీక్షితులు.

వెల రూ 1—0—0. 1942.

ఇందు వచ్చు పాత్రములు.

పురుషులు.

ఉదయనుఁడు—వత్సరాజు, కథానాయకుఁడు

యౌగంధరాయణుఁడు—వత్సరాజు మంత్రి

వసంతకుఁడు—వత్సరాజు విదూషకుఁడు

బ్రహ్మచారి— లావాణకమున వేదము జదువుకొనుచున్న బ్రాహ్మణుఁడు

మగధరాజు కాంచుకీయుఁ డొకఁడు

చండమహాసేనుని కాంచుకీయుఁ డొకఁడు

భటులిద్దఱు

స్త్రీలు.

వాసవదత్త—వత్సరాజు పెద్దభార్య, అవంతిక యను పేరుతో నుండును

పద్మావతి—కథానాయిక, వత్సరాజు రెండవభార్య, మగధరాజు చెల్లెలు

తాపసి—

చేటి—పద్మావతీదేవి పరిచారిక

మధుకరిక & పద్మినిక—పద్మావతీదేవి సఖులు

ధాత్రి—పద్మావతి దాది

విజయా—వత్సరాజు మందిరమందలి ప్రతీహారి

ధాత్రి—వాసవదత్త దాది

కథాసంగ్రహము.

ఈ నాటకమునందలి కథ సంగ్రహముగాఁ దెలుపుటకై కథానాయకుఁ డగు వత్సరాజు చరిత్ర పూర్వగ్రంథములందుఁ దెలియుట యావశ్యకము కాన దానిని ముందుగా సంక్షేపముగాఁ జెప్పెదము. ఉదయనుఁ డను పేరు గల చంద్రవంశపురాజు కౌశాంబీనగరము రాజధానిగాఁ జేసికొని వత్సదేశ మేలుచుండెను. అతఁడు మిక్కిలి చక్కనివాఁడు; సుగుణ సంపన్నుఁడు; గానవిద్యాకోవిదుఁడు. ఆకాలమునందు మిక్కిలి బలాఢ్యుఁ డగు ప్రద్యోతుఁ డను రాజు ఉజ్జయినీనగరము రాజధానిగాఁ జేసికొని అవంతిదేశమును పాలించుచుండెను. అతనికి మహాసేనుఁడనియు, చండమహాసేనుఁ డనియు మరి నామములు కలవు. అతనికి సైన్యములు గొప్పవిగా నుండుటచేత నితనికి మహాసేనుఁడను నామము కలిగెను. అతనికి వాసవదత్త యను కూఁతురు కలదు. ఆమె సౌందర్యము అద్వితీయము. ఆమెను వత్సరాజున కొసఁగి వివాహము చేయవలయునని సంకల్పించుకొని ప్రద్యోతుఁడు వత్సరాజును మాయోపాయముచేఁ గనకగజమువలనఁ బట్టించి తనకోటలోనికిఁ దెప్పించి తన కూఁతురగు వాసవదత్తకు సంగీతము నేర్పుటకు నాతని కొప్పగించెను. వత్సరాజు మంత్రి యగు యౌగంధరాయణుఁడు, సేనాపతి యగు రుమణ్వంతుఁడు, విదూషకుఁ డగు వసంతకుఁడు రాజునకు కీడు కలుగునో యని భయపడి మారువేషములు వేసికొని యుజ్జయినికిం బోయి కోటలోఁ బ్రవేశించి రాజును సంరక్షించుచుండిరి. వత్సరాజునకు వాసవదత్తకు మనస్సులలో బరస్పరానురాగము నెలకొనెను. ప్రద్యోతుఁడు వారికిద్దఱకు వివాహము చేయవలెనని మనస్సులో సంకల్పించుకొనెను గాని యాతని యుద్దేశ మెవరికిఁ దెలియనందున వత్సరాజు తన యాప్తుల సహాయముచేత వాసవదత్తను లేవదీసికొని రహస్యముగా నుజ్జయినినుండి పారిపోయి కౌశాంబీనగరమున కఱిగి యచ్చట నామెను వివాహముం జేసికొనెను. చండమహాసేనుఁడు తన కూఁతురు వత్సరాజుతో వెళ్ళిపోవుట విని విచారించి వారిద్దఱు చిత్తరువులు

వారియించి యాపత్రికృతులను వైభవముతో వివాహము చేసెను. అనంతరము కొంతకాలమునకు వత్సరాజు రాజ్యభ్రష్టుఁడై లావాణక మనుగ్రామమున పసియించుచుండెను. మగధరాజు చెల్లెలైన పద్మావతిని వివాహమాడినపక్షమున వత్సరాజునకు మరల రాజ్యము ప్రాప్తించునని సిద్ధులాదేశించినందున స్వామిభక్తితత్పరుఁ డగు యౌగంధరాయణుఁడు తన ప్రభువున కామెను వివాహము సేయ సంకల్పించెను కాని వాసవదత్త యుండఁగా వత్సరాజు మఱొకకాంతను వివాహమాడఁడు. అందుచే నొకనాఁడు వత్సరాజు వేఁటకరిగినప్పుడు లావాణకగ్రామము కాలిపోఁగా వాసవదత్త యందులోఁ బడి కాలి చచ్చిపోయెననియు, నామె నీవలకుం దీయుటకై నిప్పులం దుఱుకఁబడి యౌగంధరాయణుఁడుకూడ మృతి నొందెననియు లోకములో వాడుక పుట్టించి యౌగంధరాయణుఁడు వాసవదత్తను వెంటబెట్టుకొని మఱియొక చోటికిఁ బోయెను ఇది పూర్వవృత్తాంతము.

స్వప్నవాసవదత్తనాటకము.

ప్రథమాంకము.

(అంతట నాంద్యంతమున సూత్రధారుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు)

సూత్ర— తే॥ గీ॥ ఉదయనవేందుసవర్ణత నొప్పు మిగిలి
యభినవాసవదత్తాబలాఢ్య మగుచు
నావసంతకమ్రము లగుచు పద్మావతీర్ణ
పూర్ణ మగు సీరిదోర్ద్వయము ప్రోచు మిమ్ము. 1

ఆర్యమిశ్రులతో నేనీలాగున విజ్ఞాపనము చేసికొనుచున్నాఁడను. ఏమిది! నేను విజ్ఞాపనవ్యగ్రుఁడ నయి యుండఁగా నేదోశబ్దము వినఁబడుచున్నట్టున్నది. కానీ చూచెదను.

(తెరలో)

ఆర్యులారా! తొలఁగిపొండు! తొలఁగిపొండు!

సూత్ర—ఆహా! తెలిసినది.

తే॥ గీ॥ కన్యకాంట నేతెంచిన కార్యచణులు
మగధ భూపాలభృత్యులు మత్సరమున
వెడల నడచుచున్నారు వెనక కిప్పు
డాతపోవనమునఁ జేరు నఖిలజనుల.

(నిష్క్రమించు చున్నాఁడు)

ఇది స్థాపన.

[అంతట సిద్ధలుభటులు ప్రవేశించు చున్నారు]

భటులు— ఆర్యులారా! తొలఁగిపొండి! తొలఁగిపొండి!

[అప్పుడు పరివ్రాజకవేషుఁ డయిన యౌగంధరాయణుఁడు, ఆవంతికావేషధారిణి యగు వాసవదత్తయుఁ బ్రవేశించు చున్నారు.]

యౌగం— (చెవి యొగ్గి) ఏమిది! ఇక్కడసైతము తొలఁగి పోవలయునా? ఎందుచేతనో కాని—

మ॥ ఫలభుక్తిన్ దనిపొంది యాశ్రమములన్ వాసంబు గావించి వ
ల్కలముల్ దాలిచి మాన్యులౌ జనులకే కల్గెం భయం బీగతిన్
బలియుం జంచలభాగ్యగర్వ వినయభ్రష్టుండువీఁడెవ్వఁడో
ఖలుఁడై నిశ్చలశాంతపోవని నిజాజ్ఞన్ గ్రామముం జేసెడిన్

వాస—అయ్యా! ఈతొలఁగిమ్మను చున్నాఁ డెవ్వఁడు?

యౌగం—ఎవఁడో నిన్నుఁ జెలుగత్తె పిలుచుచుఁ దొలఁగిపొం డనుచున్నాఁడు.

వాస—ఆర్య! నా కెవఁ డయిన నేమి? నేనగూడఁ దొలఁగి పోవలసినదాన నయితిని గదా యని విచారించు చున్నదానను.

యౌగం—పూజ్యురాలా! నాలుగు వేదములలో నుండి తెలిసికొనుటకు వీలు లేనప్పుడు దేవతలు సైతము తిరస్కరింపఁబడు చుందురు.

వాస—అయ్యా! ఈపరాభవమువలనఁ గలిగినంత ఖేదము మార్గాయాసమువల్లఁ గూడఁ గలుగలేదు.

యౌగ—అమ్మా! ఇందు విచారించుట కార్యము గాదు. ఏమన? నీవిషయము పూజ్యురాల వైననీ వనుభవించి విడిచిపెట్టినదే. ఎట్లనిన—

తే॥గీ॥ తొల్లి నీచిత్త మెటు లట్లు చెల్లిపోయె
భర్త జయ మొందఁగ సుఖింపఁడుదు మఱల
మహితకాలగతులచేత మాఱు జనుల
భాగ్యపఙ్క్తియుఁ జక్రపఙ్క్తి వోలె 4

భటులు—తొలఁగిపొండి! తొలఁగిపొండి!

[అప్పుడు కాంచుకీయుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

కాంచు—సంభషక! వలదు, వలదు. తొలఁగి పొమ్మనఁ గూడదు. చూడు—

తే॥గీ॥ క్షోణిపతి నిందఁ బడకుండఁ జూడవలయుఁ
దగదు పరుషప్రయోగంబు తపసులయెడ
పురమునందలి విభవంబులకు నోడి
యీమహాత్ములు వసియింతు రీవనముల. 5

భటులు—అయ్యా! చిత్తము.

(నిష్క్రమింతురు)

యౌగ—ఆహా! ఈతనిబుద్ధి విజ్ఞానవంతము. బిడ్డా! కావున నీతనిదగ్గఱకుఁ బోవుదము రమ్ము.

వాస—అయ్యా! అలాగే.

యౌగం—(సమీపించి) ఓయీ! ఈయుత్సారణ మేల చేయఁబడుచున్నది?

కాంచు—ఓతపస్వీ!

యౌగం—(తనలో) తపస్వీయనుపిలుపు నాకిష్టమయినదియే కాని యలవాటు లేమి నది నామనసునకుఁ గొత్తగ నున్నది.

కాంచు—ఓయీ! వినుము. గురువులచేత నభిహితనామధేయుఁ డయినయార్యదర్శకమహారాజుగారి చెల్లెలు

పద్మావతీదేవి పుణ్యాశ్రమము లందు వసించుచున్న తనతల్లియగు మహాదేవిని సందర్శింపవచ్చి, మాతృ సేవఁ జేసి యామె యొద్ద సెలవు గైకొని మఱల రాజ గృహంబునకుఁ బోవుచున్నది. నేఁడామె యాశ్రిమ పదమునం దుండ నభిలషించుచున్నది. కావున—

మ॥ సమిధల్ తీర్థజలంబులుం గుశలు పుష్పంబుల్ యథే
చ్ఛంబుగా
సమకూర్పందగు నీతపోధనులకున్ సద్భక్తి మీరందఱున్
బ్రమదానన్నుముమానృపాలసుత ధర్మప్రీత యెన్నండు సం
యములం దోర్వదు ధర్మపీడ యిది వంశాచార
మాయింతికిన్; 6

యాగం—(తనలో) మగధరాజపుత్రి యగు నాపద్మావతి యీయామెయా! ఈమెనే కదా! మామహారాజునకు దేవి యగు నని పుష్పక భద్రాదు లయినయాదేశ కులు చెప్పియుండిరి.

తే॥గీ॥ గౌరవద్వేషభావముల్ కలుగుచుండు
లోన సంకల్పములను నుండి మానవులకు
క్షోణిభర్తకు దేవిగాఁ గోరఁదగిన
నీమెపై నాకు మహిమస్వామ్యమెంతొ కలిగె. 7

వాస—(తనలో) రాజపుత్రి యని వినుటచేత నా కామె యందు సోదరీస్నేహము పొడముచున్నది.

[అప్పుడు సపరివారయగు పద్మావతియుఁ నామె చేటియుఁ ప్రవేశించు చున్నారు]

చేటి—రాజపుత్రీ! రమ్ము! రమ్ము! ఈయాశ్రమపదముఁ ప్రవేశింపుము.

[అప్పుడు కూర్చుండి యొక తాపసి ప్రవేశించుచున్నది]

తాపసి—రాజపుత్రికకు స్వాగతము.

వాస—(తనలో) ఆరాజపుత్రిక యీమెయా ఈమె రూపము కులమునకుఁ దగియే యున్నది.

పద్మా—భగవతీ! నమస్కారము.

తాపసి—చిరంజీవినివి గమ్ము. బిడ్డా! రమ్ము రమ్ము! తపోవనము లతిథిజనుల స్వగృహములుకదా!

పద్మా—అమ్మా! ఔనౌను! ఈబహుమానవచనములచేత నీవు నన్ను నిజముగా నను గ్రహించితివి.

వాస—(తనలో) ఈమెరూపముమాత్రమే కాదు. మాటయు మధురమె.

తాప—(చేటితో) కల్యాణీ! ఈమెయా! భద్రముఖుఁడగు మగధరాజు సోదరి! ఈమె నేరాజు వరింపలేదా?

చేటి—లేకేమి! ఉజ్జయినీనగరమందుఁ గలఁడుకదా ప్రద్యోతుఁడనుమహారాజు ఆయన తనకుమారుని కీమె నడుగుమని దూత నంపినాఁడు.

వాస—(తనలో) మేలు! మేలు! ఈమె నాకిప్పుడు డాప్తురా లయినది.

తాప—ఏమి! యీమె గుణాకారసౌందర్యము. ఈసౌభాగ్యవతికతమున రేంసు రాజకులములు శోభావంతము లగును.

పద్మా—(కంచుకితో) అయ్యా! నేనిచ్చు దానములు గ్రహించి నన్ననుగ్రహించుట కింకెవ రయిన మునిజనులు కనుపడిరా?

కాంచు—అమ్మా! నీ కిష్టమయినట్లు చేయుము. ఓహో! ఆశ్రమవాసులగు తపస్వులారా! మీరెల్ల వినుండు. వినుండు. పూజ్యురాలయిన మగధరాజపుత్రి వినయంభముగలదై ధర్మార్థము దానముసేయ సంకల్పించి పిలుచు చున్నది.

మ॥ కలశం బెవ్వఁడు గోరు వస్త్రమొవఁ డాకాంక్షించు నెవ్వాఁడు దీ
క్షలఁ జొచ్చెన్ గురుదక్షిణల్ సలుప సంకల్పించె నెవ్వాఁడు ని
ర్మలధర్మప్రియమాన్యపాలసుతి యాత్మానుగ్రహార్థంబిడం
దలఁచెం గోర్కులు, నేరి కేదిహింమో దానిన్ వెసం జెప్పరే 8

యౌగం—(తనలో) అహా! ఉపాయము కనఁబడినది. (ప్రకాశముగా) ఓహో! నేను యాచకుఁడను.

పద్మా— అదృష్టవశమున నాతపోవనాభిగమనము సఫలమయినది.

తాపసి— ఈయాశ్రమపదము సంతుష్టాతిథిజనము. ఈయాచకుఁ డెవఁడో యాగంతుకుఁడై యుండవచ్చును.

కాంచు— ఓయీ! ఏమికోరెదవు?

యౌగ— ఈమె నాసోదరి ప్రోషితభర్తృక. కొంతకాలమీమెను బూజ్యురాలయిన యీరాజపుత్త్రికయొద్ద నుంచదలఁచుకొన్నాఁడను. ఆమెను సగౌరవముగఁ బరిపాలింపవలయు నని కోరుచున్నాఁడను. ఏమన,—

మ॥ అడుగన్ వల్వలు, కోరభోగములు, ద్రవ్యంబే నపేక్షింప, నా
కడుపుం గూటికిఁ దాల్పలేదు సుమి యీకాషాయచేలంబులం
గడుధర్మప్రియయైన రాజసుతయే కాపాడఁగా జాలు నీ
యెడ నాచెల్లెలిశీలముస్, వరము లింతే చాలు వేరేటికిన్ 9

వాస—(తనలో) అహో! ఆర్యయౌగంధరాయణుఁడు నన్నిక్కడ దాఁపఁదలంచుకొన్నాఁడు అయినను సరిగా విచారింపకీతఁడేపనియుఁ జేయువాఁడు కాఁడు గదా!

కాంచు—అమ్మా! యీతనికోరిక మిక్కిలి కష్టసాధ్యమయి
నది. ఎట్లంగీకరించెదవు? ఏమన,

తే॥గీ॥ ధనము నిచ్చుట సుకరంబు, తపమునైన
నీయవచ్చును. ప్రాణంబు లీయవచ్చు,
నన్య మేదైన నీవచ్చు నంతెకాక
న్యాసరక్షణ సేయుట యతిభరంబు. 10

పద్మా—అయ్యా! ఎవ్వఁ డేమి కోరునో దాని నిచ్చెద మని
ముట్టమొదటఁ జాటించి యిప్పుడు విచారించు
టయుక్తము. కావున నతఁడు చెప్పినట్లు చేయుము.

కాంచు—అమ్మా! నీవు చక్కఁగాఁ జెప్పితివి.

చేటి—సత్యవాదినియగు మా రాజపుత్రి చిరంజీవిని యగుఁ
గాక!

తాపసి—కళ్యాణీ! చిరంజీవినివి కమ్ము.

కాంచు—అమ్మా! అట్లు చేయుదును. (సమీపించి) అయ్యా!
మీసోదరీపరిపాలనము సేయుటకుఁ బూజ్యురా లయిన
మా రాజపుత్రి యంగీకరించినది.

యాగం—ఈపూజ్యురాలిచేత ననుగ్రహింపఁబడితిని. వత్సా!
రాజపుత్రియొద్ద కఱుగుము.

వాస—(తనలో) వేరుగతి లేదు కావున మందభాగ్యురాల
నగు నేనిప్పుడే వెళ్ళెదను.

పద్మా—మేలు! మేలు! అమ్మా! నీవిప్పుడు నాదానవైతివి.

తాపసి—ఇంతయాకారసౌందర్యముగల యీమె యేరాజమహిషియో యయియుండవచ్చును.

చేటి—అమ్మా! మీరు చక్కఁగాఁ జెప్పితిరి. ఈమె సుఖపడినది యని నాకుఁ దోఁచు చున్నది.

యౌగ—(తనలో) అమ్మయ్య! ఇప్పటికి సగముభారము దిగిపోయినది. కార్యము మంత్రులచేత నెట్లు సమర్థింపఁబడినదో యట్లు పరిణమించినది మారాజును రాజ్యప్రతిష్ఠితునిఁ జేసినపిదప సన్నిధానవర్తి నగునాకీరాజపుత్రి విశ్వాసపాత్రము కాఁగలదు. ఎందుచేత ననఁగా,—

మ॥ వలదన్నన్ నరపాలపత్ని యగునీపద్మావతీదేవి మున్
గలుగుం గీడట భద్రమా ననుచు నాకార్తాంతికుల్
సెప్ప నం
దలి విశ్వాసముచేతఁ జేసితి నిటుల్ దైవంబునున్
దాఁటి పోఁ
డలఁతిన్ గాథపరిక్షితంబు లగుసిద్ధాదిష్టవాక్యంబులన్. 11

[అంతట బ్రహ్మచారి ప్రవేశించుచున్నాఁడు]

బ్రహ్మ—(పైకిఁజూచి) మధ్యాహ్నమయినది. నేను మిక్కిలి పరిశ్రాంతుఁడ నైతిని. నే నేప్రదేశమందు విశ్రమిం

తును? (తిరిగి) సమీపమునఁ దపోవన ముండ
వచ్చును. ఔను,—

మ॥ స్థలవిశ్వాసముచేత భీతిలక స్వేచ్ఛం గ్రుమ్మరున్ లేళ్లు, స
త్ఫలపుష్పాదిసమృద్ధముల్ కుజతతుల్, దాక్షిణ్యసం
రక్షితం
బులె యీ సన్నియు, గోవులెల్ల కపిలంబుల్, క్షేత్రము
ల్లెవు ప్ర
కృలఁ, గ్రమ్మంబొగ, యాశ్రమంబెయిది యింకన్ సం
దియం బేటికిన్.

ఇందుఁ బ్రవేశించెదను (ప్రవేశించి కంచుకినిఁ జూచి) అహా! ఇతఁ డాశ్రమవిరుద్ధజనుఁడుగా నున్నాఁడు (మఱియొకవంకఁ జూచి) ఇదిగో! నిక్కడ తపస్విజన మున్నదే! నిర్దోషముగాఁ బోవచ్చును అరే! స్త్రీజనముకూడ నున్నదే యిక్కడ.

కాంచు—స్వేచ్ఛగా రావచ్చునయ్యా! ఆశ్రమపదము సర్వజన సాధారణముగదా?

వాస—అయ్యో! అయ్యో! పరపురుషుఁడు.

పద్మా—ఈమె పరపురుషదర్శనము నొల్లదు కాఁబోలును. ఔఁగాక! ఈన్యాయమును సరిగాఁ బరిపాలింప వలయును గదా!

కాంచు—ఓయీ! ఈయాశ్రమమునకు మేము ముందు ప్రవేశించితిమి. కావున మావలన నీవతిథిసత్కారముఁ గ్రహింపుము.

బ్రహ్మ—(ఆచమించి) బాగు, బాగు! మార్గాయాసము తీరినది.

యౌగం—అయ్యా! మీ రెక్కడనుండి వచ్చుచున్నారు? గమ్యస్థానమేది? మీనివాస మెచట?

బ్రహ్మ—అయ్యా! వినుము. రాజగృహమునుండి వచ్చుచుంటిని. వత్సదేశమునందు లావాణక మనుగ్రామము కలదు. వేదాధ్యయనమునిమిత్త మక్కడ నుంటిని.

వాస—(తనలో) హా! లావాణకమా! లావాణకసంకీర్తనముచేత నా సంతాపము తిరిగి క్రొత్తదగుచున్నది.

యౌగం—విద్య పరిసమాప్త మయినదా?

బ్రహ్మ—కాలేదు.

యౌగం—విద్య సమాప్తము కాకుండ వచ్చినందువలన ప్రయోజనమేమి?

బ్రహ్మ—అక్కడ నతిదారుణ మయినవ్యసనము సంప్రాప్తమయినది.

యౌగం—ఏమి వ్యసనము?

బ్రహ్మ—అచ్చట నుదయనుఁ డను రాజు వసించుచుండును.

యౌగం—పూజ్యుఁడయిన యుదయనుఁడగ్నిఁబడినాఁడని వింటిమి. ఆయన కేమి?

బ్రహ్మ—ఆయన కవంతిరాజపుత్రియగు వాసవదత్తయను గాఢానురాగ యయినభార్య కలదుగదా!

యౌగం—ఉండవచ్చును. తర్వాత, తర్వాత.

బ్రహ్మ—తరవాత మహారాజు కొన్నాఁడు వేఁట కరిగి యుండఁగా గ్రామము కాలిపోయెను. వాసవదత్తయు నందు దగ్ధయయ్యెను.

వాస—(తనలో) ఇది యబద్ధము బద్ధము. మందభాగ్యురాలను నేను జీవించియే యున్నదానను.

యౌగం—తరువాత, తరువాత?

బ్రహ్మ—తరువాత వాసవదత్తాదేవిని సంరక్షింపఁ దలఁచి యౌగంధరాయణుఁ డనుమంత్రియు నాయగ్నియందే చొరఁబడి కాలిపోయెను.

యౌగం—ఆమాట నిజమే. తరువాత, తరువాత?

బ్రహ్మ—తరువాత రాజు వేఁటనుండి మరలి వచ్చి యావృత్తాంతము విని, కళత్రామాత్యవియోగసంజనితసంతాపమున నయ్యగ్నిహోత్రమునందే పడి ప్రాణముల విడువ సంకల్పించెను. కాని యమాత్యు లతి ప్రయత్నంబున నతని వారించిరి.

వాస—(తనలో) ఎఱుఁగుదు. ఆర్యపుత్రునకు నాయందలి దయ నెఱుఁగుదును.

యౌగం—తర్వాత, తర్వాత?

బ్రహ్మ—తర్వాత రాజు పూర్వ మామెమేన ధరియించున గలలో దగ్ధముకాఁగా మిగిలినవానిని కౌఁగిలించు కొని మూర్ఛపోయె.

అందఱు—హా! హా! ఎంతకష్టము.

వాస—(తనలో) ఆర్యయౌగంధరాయణుఁ డిపుడు సఫల మనోరథుఁ డౌఁగాక! (కన్నీరు విడుచును)

చేటి—రాజపుత్రీ! ఈమె యేడ్చుచున్నది.

పద్మా—జాలిచేత దుఃఖము వచ్చియుండును.

యౌగం—ఔను. నాచెల్లెలు స్వభావముచేతనే మిక్కిలి జాలిగుండకలది. తరువాత?

బ్రహ్మ—తరువాత రాజు మెల్లమెల్లఁగా మూర్ఛనుండి తెలిసెను.

పద్మా—అదృష్టవశమున బ్రతికెను. మూర్ఛ వడె నని విని నాహృదయము శూన్య మయిన ట్లున్నది

యౌగం—తరువాత, తరువాత?

బ్రహ్మ—తరువాత నారాజు నేలం బొరలుటంజేసి పాంసు పాటల శరీరుఁడయి దివాలున లేచి "హా! వాసవ

దత్త! హా! యావంతిరాజపుత్రి! హా! ప్రియురాల!
ప్రియశిష్యురాల!'', యని యేమేమో బహువిధముల
విలపించెను ఇన్నిమాట లెందునకు,—

చ॥ అరయఁగఁ జక్రవాకములయార్తి యొకానొకయార్తి గాదు, స్త్రీ
విరహము లొందు నన్యజనవేదన వేదనగాదు, వత్సభూ
వరువఁగఁ జూడ, భర్త కటువంటిప్రియంబును గూర్చునట్టి సుం
దరి యతిధన్య, యానెలఁత దగ్ధత నొందియు దగ్ధగాదుసూ. 13

యౌగం—అయ్యా! అటు లున్నమహారాజు నోదార్చుటకు
మంత్రి యొకఁ డయినఁ బ్రయత్నముఁ జేయలేదా?

బ్రహ్మ—చేయ కేమి? రుమణ్వంతుఁ డనుమంత్రి యామహా
రాజు నోదార్చుటకు సర్వప్రయత్నములు సేయు
చున్నాఁడు. ఆమంత్రిస్థితియిట్లున్నది—

సీ॥ అతిదుఃఖవశమున నవనీతలేంద్రుఁడా
హారంబు మానిన నతఁడు మాను
నడలేక నృపునితో నేప్రొద్దువగచుట
వదనంబు వసివాళ్లు వాడి యుండె
బ్రభునితో సమదుఃఖభాజనం బై యుంట
మేన సంస్కారంబు, బూనఁ డెపుడు

పవ లంచు రే యంచుఁ బాటింప కొంకరీతి
కడుయత్నమున రాజుఁ గాచి యుండు

ఆ॥వె॥ శోకభారమునను క్షోణీశుఁ డొకవేళఁ
గాలధర్మ మొందఁ గలుగు నేని
నవనివిభునితోడ నారుమణ్వంతుఁడుం
తనువుఁ దొఱఁగిపోవు దప్ప దింత. 14

వాస—(తనలో) అదృష్టవశమున నార్యపుత్రుఁ డిప్పుడు సురక్షితుఁడుగా నున్నాఁడు.

యౌగం—(తనలో) పాపము రుమణ్వంతుఁడు మహాభారము వహించుచున్నాఁడు గదా! ఎందువల్ల నన,

తే॥ గీ॥ అరయు నాదు భారము పరిమాన్వితంబు
మేర లేదు రుమణ్వంతు భారమునకు
నవనిపతి యెవ్వనియధీనుఁ డగుచు నుండు
నతనిపాటులు వర్ణింప నలవి కాదు. 15

(ప్రకాశముగా) ఆర్యా! తరువాత నేమి? రాజు పర్యవస్థాపితుఁడయ్యెనా?

బ్రహ్మ—ఇప్పు డెట్లున్నాఁడో నే నెఱుఁగను. కాని యారాజు విరహవేదనాతిశయమున "ఆమెయు నేను నిక్కడ నవ్వితిమి, ఇక్కడ కథలు చెప్పుకొంటిమి, ఇక్కడ నిరువురము కూర్చుంటిమి, ఇక్కడ నామె ప్రణయ

కోపము వహించినది.'' యని పరిపరివిధముల విల
పించుచుండ మంత్రు లాతనిం దగుప్రయత్నంబుల
నా గ్రామమునుండి వెడలకేనిం గొనిపోయి రాజు
వెడలిపోవుటయు, గ్రామము నిశాకరనక్షత్ర
ములు లేనియాకాశమువలె శోభావిహీనమయ్యె.
అందువలన నేను నక్కడనుండి లేచివచ్చితిని.

తాప—ఆగ్రామమునకు నూతనముగా వెళ్ళిన యీబ్రహ్మ
చారికూడ నిట్లు ప్రశంసచేయుటచే నారాజు మిక్కిలి
గుణవంతుండుగదా!

చేటి—రాజపుత్రి! మరల నేస్త్రీ యారాజు పాణిగ్రహణముం
జేయునోకదా!

పద్మా—నేను నాహృదయములో నిదే యనుకొనుచున్నాను.

బ్రహ్మ—నేను వెళ్ళెదను సెలవిండు.

యోగంధ కాంచు—వెళ్ళుము కార్యసిద్ధి యగుంగాక!

బ్రహ్మ—తథాస్తు (నిష్క్రమించుచున్నాండు)

యోగ—ఈపూజ్యురాలియభ్యనుజ్ఞ వడసి నేనును వెళ్ళం
గోరుచున్నాండను.

కాంచు—అమ్మా! నీయనుజ్ఞవడసి యీయన పోందలంచు
కొన్నాండు.

పద్మా—సోదరవియోగమున కీమె వగవదుగాక!

యౌగ—సాధుజనహస్తగత యగుటచే నీమె వగవదు
(కంచుకినిఁజూచి) ఓయీ! నేను వెళ్లుచున్నాఁడను.

కాంచు—వెళ్లుము. పునర్దర్శన మగుఁగాక!

యౌగం—తథాస్తు (నిష్క్రమించుచున్నాఁడు)

కాంచు—లోపలికి వెళ్ళవలసిన సమయ మయినది.

పద్మా—భగవతీ! నమస్కారము.

తాపసి—బిడ్డా! అనురూపవరునిం బడయుము.

వాస—అమ్మా! సెలవిమ్ము వెళ్లెదను.

తాపసి—అచిరకాలములో నీవు భర్తను గలిసికొమ్ము

వాస—భగవతీ! అనుగ్రహింపఁబడితిని.

కాంచు—అమ్మా! రండు! ఇటు, ఇటు. ఇప్పుడు సాయం
కాలమయినది.

మ॥ పులుఁగుల్ చేరెఁ గులాయముల్, మునిజనంబు ల్తోయ
ముంజొచ్చి రు
జ్జ్వలుఁడై వహ్ని వెలింగె, నాశ్రమమునన్ వ్యాపించె ధూ
మంబు, మి
క్కిలి దూరంబున నుండి భ్రష్టుఁ డయి, సంక్షేపించి
యాత్మీయర
శ్ములఁ దేరి మరలించి య స్తశిఖరంబుం జొచ్చెఁ
బ్రొద్దల్లనన్.

(అందఱు నిష్క్రమింతురు)

ఇది ప్రథమాంకము.

స్వప్నవాసవదత్తనాటకము.



ద్వితీయాంకము.

[అప్పుడు చేటి ప్రవేశించుచున్నది.]

చేటి—కుంజరికా! కుంజరికా! ఎక్కడ భర్తృదారిక? పద్మావతి యెక్కడ? ఏమంటివి? ఆ రాజపుత్రి మాధవీలతామంటపపార్శ్వమున బంతి యాడుచున్నదనియా! అట్లయిన భర్తృదారిక దగ్గఱకుం బోయెదను. ఓహో! ఉత్కృతకర్ణచూళికంబు, వ్యాయామసంజనితస్వేదబిందువిచిత్రితంబు, స్పృశ్యమానరమణీయదర్శనంబు నగు కందుకంబు నాడుచు నా రాజపుత్రి యీలాగుననే వచ్చుచున్నది. సమీపమునకుం బోయెదను. (నిష్క్రమించుచున్నది.)

ఇది ప్రవేశకము.

[అప్పుడు బంతి యాడుచు సపరివార యగు పద్మావతియు, నావంతికా వేషధారిణి యగు వాసవదత్తయుం బ్రవేశించుచున్నారు.]

వాస—సఖీ! ఇదిగో! నీబంతి.

పద్మా—అమ్మా! ఇప్పటి కీయాట చాలును.

వాస—సఖీ! ఎంతో సేపు బంతి యాడుటచే నీచేతు లెఱ్ఱ బడి యెవరి చేతులవలెనో యున్నవి రాజపుత్రీ! ఆందకొను మూందుకొనుము. కన్యాభావరమణీయ మయిన యీకాల మాటల చేతనే వెళ్ళంబుచ్చం దగినది.

పద్మా—ఏమమ్మా! నన్నెగతాళి చేయం దలంచుచున్నావా?

వాస—సఖీ! లేదు లేదు ఈదినమున నీవు కడుంగడు శోభిల్లుచున్న దానవు సమీపమం దుండి నీవర ముఖమును నేను సంతోషముతోం జూచుచున్నాను.

పద్మా—చాలు! చాలు! నన్నెగతాళి చేయక యావలికి వెళ్ళు.

వాస—మారాజపుత్రి మహాసేనునిభార్యకు ముద్దులకోడ లగునట!

పద్మ—ఆమహాసేనుం డెవండు?

వాస—ఉజ్జయినిలోం బ్రద్యోతుం డనుమహారాజు కలండు. ఆయనకు మహాసేనుం డనునది బలపరిణామ నిర్వృత్త మగునామధేయము.

చేటి—మారాజపుత్రి కాసంబంధ మిష్టము లేదు.

వాస—అట్లయిన నేసంబంధ మిచ్ఛగించును?

చేటి—కలఁడుగదా ఉదయనుఁ డనువత్సరాజు. ఆయన
గుణము లీరాజపుత్రి కిష్టములు.

వాస—(తనలో) ఆర్యపుత్రునే భర్తగాఁ బడయ నభిల
షించుచున్నది. (ప్రకాశముగా) ఏమికారణముచేత?

చేటి—దయాళువని.

వాస—సరి, సరి! ఈమె కేమో పిచ్చి యెత్తినట్లున్నది.

చేటి—ఆరాజు కురూపుఁడా! ఏమి?

వాస—కాఁడు, కాఁడు. దర్శనీయుఁడే.

పద్మా—అమ్మా! నీ వెట్లెఱుఁగుదువు?

వాస—(తనలో) అయ్యో! ఆర్యపుత్రపక్షపాతమున నేను
సముదాచార మతిక్రమించితిని. ఇప్పు డేమి చేయు
దును! ఆ! తెలిసినది. (ప్రకాశముగా) సఖీ!
ఉజ్జయినీజను లాలాగునఁ జెప్పుకొనఁగా వినియుంటిని.

పద్మా—ఔను! ఉజ్జయినీజనుల కాయన దుర్లభుఁడు కాఁడు
సౌభాగ్యము సర్వజనమనోభిరామము కదా!

[అప్పుడు దాది ప్రవేశించుచున్నది]

దాది—భర్తృదారికా! జయము! జయము! నిన్నిచ్చి
వేసినారమ్మా!

వాస—ఎవరికి?

దాది—వత్సరా జయినయుదయనునకు.

వాస—ఆరాజునకుఁ గుశలమా?

దాది—కుశలమే కాదు. ఆయన యిక్కడకు దయచేసినారు భర్తృదారికను జేపట్ట సిద్ధముగ నున్నారు.

వాస—అత్యాహితము గదా ?

దాది—ఇం దేమియత్యాహిత మున్నది ?

వాస—ఏమియును లేదు. ప్రథమభార్యనిమిత్త మావిధముగా సంతాపించి యింతలోనె యుదాసీనుఁ డయినాఁడుగదా యని యెంచితిని.

దాది—అమ్మా ! మహాపురుషహృదయము లాగమప్రధానములు, సులభపర్యవస్థానములు కదా !

వాస—అమ్మా ! ఆయన మీరాజపుత్రిని స్వయముగనే వరించినారా/?

దాది—లేదు, లేదు. అన్యప్రయోజనంబున వత్సరా జిక్కడకు రాఁగా నాతని యభిజనవిజ్ఞానవయో రూపంబులం జూచి మనమహారాజుగారే స్వయముగా నీమె నాయనకు నిచ్చిరి.

వాస—(తనలో) అట్లయిన నీవిషయమునం దార్యపుత్రుని దోషము లేదు.

[అప్పుడు మరియొక చేటి ప్రవేశించుచున్నది.]

రెండవచేటి—అమ్మా! త్వరఁపడు త్వరఁపడు. ఈదినముననే శుభముహూర్తము కలదట ! కాఁబట్టి కళ్యాణ

మహోత్సవమీనాఁడే జరుపఁదగు నని రాజపత్ని యానతిచ్చు చున్నది.

వాస — (తనలో) ఈకార్యము త్వరపెట్టబడినకొలఁది నా హృదయమంధీభూత మగుచున్నది.

దాది—భర్తృదారికా! రమ్ము! రమ్ము.

(అందఱు నిష్క్రమించు చున్నారు,)

ద్వి తీ యాం క ము.

స్వప్నవాసవదత్తనాటకము.

తృతీయాంకము.

[అప్పుడు చింతించుచు వాసవదత్త ప్రవేశించుచున్నది.]

వాస—పద్మావతిని వివాహామోదసంకుల మగునంతఃపుర చతుశ్శాలలో విడిచి నే నీప్రమదవనమునకు వచ్చితిని. ఇప్పుడు నాభాగధేయ నిర్వృత్త మగుదుఃఖము నపన యించుకొనియెదను. అహా! ఎంతయు త్యాహితము. భర్తగారుకూడఁ బరాధీను లయిరికదా! ఇక్కడఁ గూర్చుండెదను. చక్రివాకి ధన్యురాలు. పతివిర హము గలిగినప్పుడది జీవింపదు, నేను ప్రాణములను విడువఁజాలనయితిని గదా! ఆర్యపుత్రు నెన్నఁటి కయినఁ జూడకపోదునా యనునాసతో మందభాగ్యు రాల నయి జీవించుచుంటిని.

[అప్పుడు పుష్పములను బట్టుకొని చేటి ప్రవేశించుచున్నది.]

చేటి—పూజ్యురాలయినయావంతిక యెం దరిగినది చెపుమా! అమ్మో! చింతాసూన్యహృదయ యయి నీహారప్రతి

హాత యగు చంద్రరేఖవలె నమండితభద్రకం బగు వేషము ధరియించి ప్రియంగుశిలాపట్టకముపయిఁ గూరుచున్నది. దగ్గఱకుఁ బోయెదను. (సమీపించి) అవంతికా! ఎంతసేపటినుండి నిన్ను వెదకుచుంటి నమ్మా!

వాస—ఎందుకు?

చేటి—సత్కులప్రసూతయు, దయాశాలినియు, నిపుణయు, గావున నీకౌతుకమాలికఁ బూజ్యరా లయిన యావంతిక గుచ్చఁ దగునని మారాజపత్ని సెల విచ్చినది.

వాస—ఎవరికొఱకు దీనిని గుచ్చవలయును?

చేటి—మారాజపుత్రికొఱకు.

వాస— (తనలో) ఇదియు నేనే చేయవలసివచ్చెఁగా! అహా! దేవతలు నిర్దయులుగదా!

చేటి—అమ్మా! ఇప్పుడు వేఱుచింతఁ బెట్టుకొనక శీఘ్రముగా దండగుచ్చుము. అల్లుఁడుగారు మణిభూమియందు మంగళస్నానము చేయుచున్నారు.

వాస—(తనలో) అహా! అన్యవిషయమును జింతించు కొనుటకయిన నాకు వీలు లేదుకదా! (ప్రకాశముగా) సఖీ! అల్లుఁడుగారిని జూచితివా?

చేటి___ఆహా! రాజపుత్రిక యందలి స్నేహముచేతను నాకుఁ బొడమిన కుతూహలముచేతను జూచితిని.

వాస___అల్లుఁడుగా రెట్లున్నారు?

చేటి___అమ్మా! చెప్పుచున్నాను విను అటువంటివాని నిదివఱకెన్నఁడుఁ జూడలేదు.

వాస___సఖీ! చెప్పు. చెప్పు. అంతదర్శనీయుఁడా?

చేటి___అడుగనేల! శరచాపవిహీనుఁడయినసాక్షాన్మన్మథుఁడే.

వాస___ఇంతటితోఁ గట్టిపెట్టు.

చేటి___ఎందునకు నన్ను వారించుచున్నావు?

వాస___పరపురుషసంకీర్తనము వినఁ గూడదు.

చేటి___అటు లయిన దండ శీఘ్రముగాఁ గుచ్చుము.

వాస___(తనలో) మందభాగ్యురాల నగునేను గ్రుచ్చ వలసినదే. (ప్రకాశముగా) సఖీ పూవు లిమ్ము. గ్రుచ్చెదను. (పూవులు పుచ్చుకొని చేటికేదో తగులఁగా విడిచిపెట్టి చూచి)ఇదియే దయిన నోషధియాయేమి?

చేటి___ఔను, మంగళప్రదమయిన యోషధి.

వాస___(తనలో) ఇది సర్వవిధముల గ్రుచ్చఁదగినదె! ఏల యనఁ— నిది పద్మావతికిని, నాకును సౌభాగ్యప్రదము. (ప్రకాశముగా) ఈయోషధి పే రేమమ్మా?

చేటి___దీని పేరు సపత్నీమర్దనము.

వాస—ఇది గుచ్చవలసినక్కఱలేదు.

చేటి—ఎందువల్ల?

వాస— ఆయన ప్రథమభార్య మృతినొందినది కావున, గ్రుచ్చుట నిష్ప్రయోజనము.

[మరియొక చేటి ప్రవేశించును]

రెండవచేటి—అమ్మా! త్వరపడుము. త్వరపడుము. అల్లుడుగారు పుణ్యస్త్రీలతోడ సభ్యాంతరమును బ్రవేశించు చున్నారు.

వాస—ఇదిగోనమ్మా! తీసికో.

చేటి—సఖి! నీవు వస్త్రమును దీసికొని రా? నేను వెళ్ళుచున్నాను.

(ఇద్దఱుచేటులు నిష్క్రమించు చున్నారు.)

వాస—అది వెళ్ళినది. అహహా! యేమాశ్చర్యము. ఆర్య పుత్త్రుడుగూడ బరాధీనుడగుచున్నాడు గదా! నిరవధి వచ్చినపత్నియును బందుకొని కొంత సేవు దుఃఖమును బోగొట్టుకొందును గదా!

(నిష్క్రమించు చున్నది)

తృతీయాంకము.

స్వప్నవాసవదత్తనాటకము.

చతుర్థాంకము.

[అప్పుడు విదూషకుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

విదూ—(సంతోషముతో) అదృష్టవశమున మహనీయుఁడయిన వత్సరాజుయొక్క యభిప్రేతవివాహమంగళ రమణీయ మగుకాలముఁ జూచుభాగ్యము లభించినది ఆవిధముగా మహాపద యను సుడిగుండములోఁబడి మునిఁగి మరలఁ దేలి యింతవార మగుదు మని యెవఁ డనుకొనెను. ఇప్పుడు నాయునికి మేడలమీఁద. స్నాన మంతఃపురదీర్ఘికలయందు. భోజనము మిక్కిలి మధురము లయి సుకుమారము లయిన మోదకములు ఖాద్యములు. వే యేల! నే నిప్పు డప్సరసలు లేనిస్వర్గలోకమందు హాయిగా నున్నాఁడను. కాని నాకొకగొప్పబాధ సంభవించినది. తిన్నతిండి నాకు సరిగా జీర్ణముకాదు. తెల్లనిమప్పటులు పతి

చిన మెత్తనిపానుపులమీఁదఁ బండుకొనినను నిద్ర సరిగాఁ బట్టదు. నాకు గర్భములో మహావాతము ప్రవేశించినట్లు తోఁచుచున్నది. అయ్యో! ఈ పాడురోగముచేత చలిదికూఁడు దినుటకు వీలు లేక నాసౌఖ్యము చట్టుబండ లయిపోయినది గదా!

[అప్పుడు చేటి ప్రవేశించు చున్నది]

చేటి——ఆర్యవసంతకుఁ డెక్కడకు వెళ్ళెను జెపుమా! (కొంచెమునడిచి) ఇదుగో! ఆర్యవసంతకుడు. వసంతకా! ఎంత సేపటినుండి నిన్ను వెదకుచుంటి నయ్యా!

విదూ——(చూచి) కళ్యాణీ! ఎందునకు నన్ను వెదకు చుంటివి?

చేటి——అల్లుఁడుగారు స్నానము చేసిరా యని నన్నడిగి ర మ్మని రాజపత్ని చెప్పినది.

విదూ—— ఎందున కి ట్లడుగు చుంటివి?

చేటి—— మ త్తే మున్నది! సుమనోవర్ణకముఁ దెచ్చి యీవలయునని.

విదూ——ఆయన స్నానము చేసినారు. నీవు సర్వమును దీసికొని రా? భోజనము మాత్రము వలదు.

చేటి——ఎందుచేత భోజనము తే వల దనుచున్నావు?

విదూ——నిర్భాగ్యుఁడనగునాకు నజీర్ణవ్యాధి ప్రవేశించినది

కోకిలగుడ్లు తిరిగినట్లు నాకడుపులో వికారపెట్టి తిప్పు చుండును.

చేటి—కడుపుమాన మెఱుఁగక తెగఁ దిన్నందు కంతే కావలెను.

విదూ—సరేపో! ఇంతలో నేనును మారాజుగారిదగ్గఱకుఁ బోయెదను.

(ఇద్దఱు నిష్క్రమించు చున్నారు.)

ఇది ప్రవేశము.

[అపుడు సపరివార యగుపద్మావతియు, ఆవంతికావేష ధారిణి యగు వాసవదత్తయుఁ బ్రవేశించుచున్నారు]

చేటి—భర్తృదారికా! ప్రమదవనమున కెందునకు వచ్చితి వమ్మా?

పద్మా—సఖీ! నీవు పెంచిన నల్లవావిలిచెట్లు పుష్పించినవో లేవో చూడవలయునని.

చేటి—రాజపుత్రీ! అవి పూచినవి. నడుమనడుమఁ బగడములు గ్రుచ్చిన ముత్యాలహారములవలెఁ బుష్పముల చేత మనోజ్ఞములయి యున్నవి.

పద్మా—సఖీ! అట్లయిన నేల జాగుచేసెదవు?

చేటి—భర్తృదారికా! ఈలోపున నీ వారాతిపలకమీఁద క్షణమాత్రము కూర్చుండుము. ఇంతలో నేను బూవులు గోసి తెచ్చెదను.

పద్మా—అమ్మా! అక్కడఁ గూర్చుండుదమా?

వాస—అట్లే చేయుదము.

(ఇద్దఱును కూర్చుండుదురు.)

చేటి—(పూవులు కోసి) రాజపుత్రీ! చూడు చూడు! నా దోసిలి మణిశిలపలకలతోవలెనే శేఫాలికాపుష్పములతో నిండియున్నది.

పద్మా—ఆహా! ఏమి యీపుష్పముల విచిత్రత! అమ్మా చూడు! చూడు!

వాస—ఆహా! యీపుష్పము లెంతదర్శనీయము లయియున్నవి.

చేటి—భర్తృదారికా! మరల గొన్నిపుష్పములు కోయుదునా

పద్మా—సఖీ! వలదు. మరలఁ గోయ వలదు.

వాస—సఖీ! ఎందుచేత వలదనుచున్నావు?

పద్మా—భర్తగారిక్కడకు వచ్చి యీ పుష్పసమృద్ధినిఁ జూచి వృక్షముల గౌరవింతురు.

వాస—సఖీ! భర్త నీయెడఁ బ్రియుఁ డయి యున్నాఁడా?

పద్మా—అమ్మా! అది నే నెఱుఁగను గాని యాయనను విడిచి యొకనిముస మయిన నుండఁజాలను.

వాస—(తనలో) నే నతిదుష్కరమును జేయుచున్నదానను గదా! ఈమె యిట్లే తలంచు చున్నది.

చేటి—నాభర్తనాయెడఁ బ్రియుఁడే యని భర్తృదారిక

తలంచుట మిక్కిలి మంచిది కదా!

పద్మా—నా కొక సందేహ మున్నది.

వాస—అ దేది ?

పద్మా—భర్తగారు నాయెడ నెట్లున్నారో పూర్వము వాసవదత్త యెడఁగూడ నట్లే యుండిరా ?

వాస—ఇంతకంటె నెక్కువగా నుండిరి.

పద్మా—నీ వెట్లెఱుంగుదువు ?

వాస—(తనలో)అయ్యో! భర్తృపక్షపాతముచేత నేను సముదాచార మతిక్రమించితిని. ఇప్పు డీలాగున జెప్పెదను (ప్రకాశముగా) స్నేహ మల్ప మయిన యెడల వాసవదత్తనుగూర్చి యట్లేల విలపించు.

పద్మా—కావచ్చును.

చేటి—భర్తృదారికా! "నాకుఁగూడ వీణ నేర్పుఁ" డని భర్తను మెల్లఁగా నడుగవమ్మా ?

పద్మా—అడిగితిని.

వాస—అందున కాయన యే మనిరి ?

పద్మా—మాటాడక కొంచెము నిట్టూర్పు విడిచి యూరకుండెను.

వాస—అందునకుఁ గారణ మేమయియుండు నని నీ వూహించుచున్నావు ?

పద్మా—పూజ్యురా లయిన వాసవదత్తాదేవిగుణములు జ్ఞప్తికి రాఁగా దుఃఖావిష్టుఁ డయి నాయెదుట

వగచుట బాగుగ నుండదని యెట్టెటో దుఃఖము నాపుకొని మాటలాడలేక యూరకుండెనని నే నూహించుచున్నాను.

వాస—(తనలో) ఇది నిజమయినయెడల నేను మిక్కిలి ధన్యురాలను.

[అప్పుడు వత్సరాజును, వదూమకుఁడును బ్రవేశించుచున్నారు]

విదూ—ఇహిహి! ఎవరో మంకెనపూవులు గోయఁగా నవి వలుచ పలుచగా నిచ్చటనచ్చటఁ బడియుండుటచే నీయుద్యానవన మెంతరమణీయముగా నున్నదో! నీ విటురా! మిత్రుఁడా!

రాజు—మిత్రుఁడా! వసంతకుఁడ! ఇదిగో! ఇదిగో! వచ్చుచున్నాను.

మ. మును నే నుజ్జయినీపురం బరిగి రాట్పుత్రిన్ విలోకించి యొ
క్కనవావస్థను జెంద నైదలుఁగుఁలం గాముండు నన్ గ్రుమ్మెయిం
కను ముల్కుల్ హృది నాటియున్న వపుడేకా దేఁచె వేమాఱు కా
ముని వైదమ్ములె యెట్టు లారవశరంబుఁ జిమ్మెవాఁ డిచ్చటన్ 17

విదూ—పూజ్యురా లయినపద్మావతి యెక్కడికి వెళ్ళినదో! లతామండపమునకు వెళ్ళియుండవచ్చును. లేదా, వేఁగిసపువ్వులతోఁ గూడి పులికిలాసము పఱచిన తెఱంగున నలరు పర్వతతిలక మను రాతిపలక మీఁదికయిన నరిగి యుండవచ్చును కాదేని, యధిక కటుకగంధ మగు నేఁడాకులయనంటులతోఁటలోని కయినఁ జని యుండవచ్చు. అదియుంగానిపక్షమున మృగములయుఁ బక్షులయుఁ జిత్రరువులతో నిండిన దారుపర్వతమున కరిగియుండును. (పైకిఁజూచి) హీ, హీ, హీ, హీ! శరత్కాలనిర్మల మయిన యంతరిక్షమునఁ బ్రసారితబలదేవబాహువట్లు దర్శనీయ మయి సారసపక్షులపంక్తి యరుగుచున్నది. చూడు.

రాజు—మిత్రుఁడా! దానిం జూచుచున్నాఁడను.

సీ. సూటిగా నిడుపయై చూపట్టు నొకమారు
పలుచనై యొకమారు పరిఘవిల్లు
నిమ్నోన్నతంబయి నెగడు వేఱొకమారు
గుంపుగా నొకమారు గూడి యుండు
మరలుచో సప్తర్షిమండలిక్రైవడి
యెగుడును దిగుడునై యెసఁగుచుండుఁ
గుప్పసం బూడ్చిన సర్పంబుకరుపట్లు
నిర్మలం బైనట్టి నింగి నిపుడు

రెంకపాయలుగా గత్తిరించునట్టి
విమలరేఖనా నొప్పు నీవిహగపంక్తి
మనుజనేత్రైకపర్యాయమాణ మగుచు
గగనలక్ష్మికి నొకయలంకార మగుచు. 18

చేటి—రాజపుత్రీ! తెల్లగలువపూలదండవలె స్వచ్ఛమయి యాకసంబున బా ఱుచున్న యీ బెగ్గురుపులుంగుల బారు చూడవమ్మా! ఎంతసుందరముగా నున్నదో. (ఇటునటు చూచి) అమ్మో! రాజుగారు.

పద్మా—సఖీ! ఔను ఆర్యపుత్రుండే! అమ్మా! నీకారణముననే నివ్వ డార్యపుత్రదర్శనమును మానుచున్నదానను. అందుచేత నిప్పుడు మాధవీమండపమును బ్రవేశింతము రమ్మా.

వాస—అట్లు చేయుదము.

(అట్లు చేయుచున్నారు)

విదూ—పూజ్యురా లయినపద్మావతి యిక్కడకు వచ్చి వెళ్ళియుండ వచ్చును.

రాజు—నీ వెట్లు ఱుంగుదువు?

విదూ—ఎట్లెఱింగితినా! పూవులు కోసివేయఁబడిన యీ శేఫాలికా గుచ్ఛములం జూడుము.

రాజు—ఓహో! వసంతక! ఏమి యీపుష్పముల వై చిత్ర్యము!

వాస—(తనలో) వసంతకునిపేరు వినుటచేత నేను మఱల నుజ్జయినీపురములో నున్నట్లు తలఁచుకొనుచుంటిని.

రాజు—వసంతక! ఈరాతిపలకమీఁదనే కూర్చుండి పద్మావతి రాక కెదురుచూతము.

విదూ—అహో! అలాగే చేయుదము. కాని, ఈశరత్కాలపు టెండ మిక్కిలి తీక్ష్ణమయి సహింప శక్యము గాకున్నది కాబట్టి యీమాధవీమండపముఁ బ్రవేశింతమురమ్ము.

రాజు—మంచిది ముందు నడువుము.

విదూ—అట్లే యగుఁగాక!

(ఇద్దఱు నడుచుచున్నారు)

పద్మా—ఆర్యవసంతకుఁడు తనయిష్టమువచ్చినట్లు గడబిడఁ జేయఁదలఁచుకొన్నాఁడు ఇప్పుడేమి చేయుదము?

చేటి—భర్తృదారికా! తుమ్మెదలతో నిండి వ్రేలాడుచున్న యీలీఁగను గదిపి రాజుగారిని రాకుండఁ జేసెదను.

పద్మా—అట్లు చేయుము.

(చేటి యట్లు చేయుచున్నది)

విదూ—హా! చచ్చితిఁ జచ్చితి! మిత్రుఁడా! నీవక్కడనుండుము. రాకు. రాకు.

రాజు—ఎందుచేత ?

విదూ—ఈతుమ్మెదతొత్తుకొడుకులు నన్ను బాధపెట్టుచున్నవి

రాజు—భయములేదు. భయములేదు. తుమ్మెదలబాధ నివారించుకోవచ్చును చూడు,—

మ. అలరుం దేసియఁగ్రోలి మత్తుఁగొని యవ్యక్త
ధ్వనుల్ సేయు తేఁ
టులగుంపెచ్చుం బిగియాఁకుఁ గొఁగిటను నాఁడుం
దుమ్మెదల్ గూరిమిన్
జెలికాఁడా! మనకాలిచప్పుడయినన్ భీతిల్లి యీ
తేంట్లు నా
వతెఁ గాంతావిరహార్తిఁ గుందు మన మావంకన్
జనన్ వల్దిఁకన్

అందుచేత మన మిక్కడనే కూర్చుందము.

విదూ—అట్లే చేయుదము.

(ఇద్దఱు కూర్చుందురు.)

పద్మా—అమ్మయ్యా! అదృష్టవశమున భర్తగా రిటురాక యిక్కడనే కూర్చున్నారు.

వాస—(తనలో) భాగ్యవశమున భర్తగా రెప్పటిదాక్ష్యము తోనే యున్నారు.

చేటి—భర్తృదారికా! మనమిక్కడ బంధింపఁ బడినారము. అమ్మా! యిదేమి? ఆవంతికకన్నీరు విడుచుచున్నది.

వాస—అమ్మా! యిది తుమ్మెదల దుఃసంగమువలన వచ్చినది. అవి మెగురుటవలన తెల్లుపుప్పొడి నాకంటఁ బడఁ గన్నుల నీరు కాఱు చున్నది.

పద్మా—ఔను

విదూ——అయ్యా! ఈప్రమదవన మిప్పుడు నిర్జనమయి యున్నది. ఒక్క ప్రశ్న నిన్నడుగవలెనని యున్నది. అడుగుదునా!

రాజు——యథేచ్ఛముగా నడుగవచ్చును.

విదూ——ఎవర్తె నీ కెక్కువప్రియురాలు? అప్పటివాసవదత్తా? ఇప్పటి పద్మావతియా?

రాజు——నీవు నన్నిప్పుడు బహుమానతారతమ్య మడిగి గొప్పచిక్కులోఁ బెట్టఁదలఁచుకొంటివా! యేమి?

పద్మా——సఖీ! వసంతకుఁడు భర్తగారి నెటువంటిచిక్కులోఁ బెట్టినాఁడే!

వాస——(తనలో) నే నెంతయు మందభాగ్యురాలను.

విదూ——స్వేచ్ఛగా నిర్భయముగాఁ జెప్పవయ్యా! ఒకర్తు మృతినొందినది రెండవయామె యిక్కడ లేదు.

రాజు——నీవు వడవడ వాఁగుచుంటివి. కాని చెప్పుటకు నాకు నోరురాదు.

పద్మా——భర్తగారు చెప్పఁగల రంతే!

విదూ——నే నెవరికిఁ జెప్పనని యేయొట్టుపెట్టుకొమ్మంటే ఆయొట్టు పెట్టుకొందును. ఇదుగో! నా నాలుక కఱచుకొందునా.

రాజు——మిత్రుఁడా! చెప్పుట కుత్సాహము లేదు.

పద్మా—అహహా ! ఏమి యితనిపురోభాగిత ఇంతమాత్ర
మాయన హృదయా మయినఁ దెలిసికొనలేఁడేమి ?

విదూ—ఏమి! నాకుఁ జెప్పవా? నాకుత్తరము చెప్పకుండ
నీతాతిపలకనుండి యుక్కయడగయిన నిన్నుఁ గదల
నీయను. జాగ్రత్త. నీవిక్కడ బంధింపఁ బడితివి.

రాజు—బలాత్కారమునఁ జెప్పించెదవా ! యేమి?

విదూ—ఔను. బలాత్కారముననే చెప్పించెదను.

రాజు—అట్లయిన నెట్లు చెప్పించెదవో చూతములే.

విదూ—దయ యుంచవయ్యా ! దయయుంచు. కోపపడకు.
యదార్థస్థితి చెప్పవని చనువుచేత బలవంతమునఁ
జెప్పించెద నంటిని.

రాజు—చెప్పక గతిలేదు. విను—

గీ. లలితరూపవిలాసశీలములచేత
మెలఁత పద్మావతీదేవి మిగులఁ గూర్చు
నైన వాసవదత్తతో నైక్య మొందు
హృదయమును జూఱఁగొనఁజాల దింతవఱకు. 20

వాస—(తనలో) మేలు! మేలు! నాపడినదుఃఖమునకు
నేఁటికిఁ బ్రతిఫలము ముట్టినది. అజ్ఞాతవాసమయిన
నిప్పు డెంతో యూఱట గలుగుచున్నది.

చేటి—భర్తృదారికా ! నీభర్త నిర్దయుఁడు సుమీ !

పద్మా—సఖీ ! వలదు వలదు. అట్లనబోకుము, భర్తగా రిప్పుడు నయితము పూజ్యురా లయినవాసవదత్తా దేవిగుణములఁ బ్రశంసించుచుండుటచేత సదయులే.

వాస—కల్యాణీ! నీసత్కులప్రసూనతకుఁ దగినట్లు పలికితివి.

రాజు—నేను జెప్పితినిగదా! నీవిప్పుడు చెప్పుము. నీ కిద్దఱిలో నెవరిమీఁద నెక్కువయిష్టము అప్పుడు వాసవదత్త మీఁదనా ! ఇపుడు పద్మావతిమీఁదనా ?

పద్మా—భర్తగారుకూడ వసంతుఁడైనాఁడే!

విదూ—నామాట యెందునకు ? ఆనుహాదేవు లిద్దఱిమీఁద నాకిష్టమె.

రాజు—మూర్ఖుఁడా! అట్లు బలవంతపెట్టి నాచేతఁ జెప్పించి విని యిప్పుడు మాటలాడ వేమి ?

విదూ—నన్నుఁగూడ బలాత్కరింతువా ! యేమి ?

రాజు—ఔను. బలాత్కరించెదను.

విదూ—అటు లయిన విన శక్యము గాదు.

రాజు—దయ యుంచవయ్యా ! బ్రాహ్మణుఁడా దయ యుంచుము. స్వేచ్ఛగాఁ జెప్పు ?

విదూ—అటు లయిన వినుము పూజ్యురా లయినవాసవదత్తాదేవిమీఁద నా కిష్టమే. పూజ్యురా లయిన పద్మావతీదేవి యువతీరత్నము చక్కనిచుక్క, కోప మన్నమాట లేదుకదా ! అహంకార మేమో యెఱుఁ

గనే యెఱుఁగదు. మాట తేనె తేటగదా ! పైఁగా దయారాశి. గుణముల కేమి ! ఇంతకన్న గొప్ప గుణము మఱొకటి యున్నది యామెయొద్ద. ఆర్య వసంతకుఁడేడియేడి యని యెంతో యంతదయతోఁ బూఁటపూఁటకు నన్నామె కనుఁగొని, పంచభక్ష్య పరమాన్నములతో భోజనము పెట్టించి యాదరించు చుండును.

వాస—(తనలో) బాగు. వసంతకా ! బాగు. ఇప్పుడు తలఁచుకోవలసిన దామాటె !

రాజు—ఉండు. ఉండు. వసంతక! ఇవియంతయు వాసవదత్త తోఁ జెప్పి నీపనిఁ బట్టించెదను.

విదూ—ఇంక నెక్కడి వాసవదత్త? వాసవదత్త చిరకాలము క్రిందటనే పోయినది.

రాజు—(విషాదముతో) ఔను. వాసవదత్త పోయినది.

ఆ. వె. పరుసమైననీదు పరిహాసమునఁ జేసి
కరము నాదుమనసు కలఁతఁ జెందె
నందుచేతఁ దొంటియనుధ్యానవశమున
మాట జారి వచ్చె నోటినుండి. 21

పద్మా—ఆహాహా! కథాయోగము మిక్కిలి రమణీయముగా నున్నది. నృశంసకుఁ డగు వసంతకుఁడు వితండా వాదముచేసి మనసు కలఁచినాఁడు.

వాస—(తనలో) మేలు. మేలు. ఇప్పుడు నాకు నమ్మిక కలిగినది. ఎదుట లేనప్పుడు చెప్పినయిటువంటిమాట మిక్కిలిప్రియమయి సమ్మఁతగియుండును గదా!

విదూ. — మిత్రుఁడా! ఊఱడిల్లుము. విధినిర్ణయము దాఁట శక్యముగానిది కదా!

రాజు—మిత్రుఁడా! నీవు నాయవస్థ నెఱుంగవు.

చ. విడిచితి దుఃఖ మట్లయినఁ బ్రేముడి నెమ్మది వ్రేళ్ళు వాఱుటన్
సడలక క్రొత్త దయ్యెడు విషాదము జ్ఞప్తికి వచ్చినప్పుడే
వడఁవున నీప్రియాగుణమున వాసవదత్తఋణంబు దీర్చుటన్
గడుకొని బాష్పముల్ విడిచి, గావున బుద్ధిప్రస న్నమా నిఁకన్ 22

విదూ—ఈయానముఖ మశ్రుపాతముచేతఁ గలుష మయినది. కావున మొగము కడుగుకొనుటకు జలముఁ దెచ్చెదను (అని వెళ్ళు చున్నాఁడు.)

పద్మా—అమ్మా! భర్తగారిముఖము బాష్పపటలాంతరిత మయినది. మనము వెళ్ళెదము.

వాస—అట్లే చేయుదము పోనీ, నీ వుండుము వగచుచున్న భర్తను విడిచిపోవుట తగదు నేనే వెళ్ళెదను.

చేటి—ఈయన్న చెప్పినది బాగుగనున్నది. రాజపుత్రీ! భర్తగారి సన్నిధికిఁ బొమ్ము.

పద్మా—వెళ్ళుదునా?

వాస—సఖీ! వెళ్ళు.

(అని నిష్క్రమించుచున్నది.)

విదూ—(తామరాకులో నీరు పోసికొనివచ్చి) ఇదిగో పూజ్యురాలయిన పద్మావతి.

పద్మా—అయ్యా! వసంతకా! అదియేమి?

విదూ—అదే యిది. ఇదే యది.

పద్మా—అయ్యా! చెప్పుఁడీ. చెప్పుఁడీ.

విదూ—అమ్మా! వాయువశమున తెల్లుపుప్పొడి కనులం బడుటవలనఁ బ్రభువుగారి కనులనుండి బాష్పములు వచ్చినవి. కావున ముఖముకడుగుకొనుట కీజలముఁ దీసికొని వెళ్ళి యిమ్ము.

పద్మా—దయావంతులపరిజనులు నయితము దయావంతులే యగుదురు. (భర్తను సమీపించి) ఆర్యపుత్ర! జయము! జయము! ఇదిగో ముఖోదకము.

రాజు—ఓహో! పద్మావతియా! (అపవారించి) వసంతక! ఇదేమి?

విదూ—(చెవిలో) ఈలాగున నదిది చెప్పితినిలే (అని రహస్యముఁ జెప్పుచున్నాఁడు.)

రాజు—బాగు. వసంతక ! బాగు, (మొగము కడుగుకొని)
పద్మావతీ! కూర్చుండుము.

పద్మా—చిత్తము (అని కూర్చుండును.)

రాజు—పద్మావతీ !

గీ. శారదస్వచ్ఛచంద్రికాకారమైన
కాశపుష్పపరాగంబు గాలి కెగిరి
వచ్చి నేత్రద్వయంబున బడుటచేత
నీరు గ్రమ్మెను నెమ్మోము నీరజాక్షి 23

(తనలో)

గీ. క్రొత్త పెండ్లికూతు రీకువలయాక్షి
సత్యమును విన్నఁ గరము విషాద మొందు
పడఁతి యెంతయు ధీరస్వభావురాలె
కాని స్త్రీస్వభావం బతికాతరంబు. 24

విదూ—అయ్యా ! మధ్యాహ్నమయినది. పూజ్యుఁ డయిన మగధరాజు నిన్నుఁ బురస్కరించుకొని మిత్రదర్శనము చేయవలసిన సమయమిదే. సత్కారము సత్కారముచేతఁ బ్రతిగ్రహింపఁబడి ప్రీతిని గలుగఁజేయును. కావున లెమ్ము. పోవుదము.

రాజు—మంచిది. ఇది యుత్తమము (లేచి)

గీ. ఉత్తమవిశాలగుణముల కునికిపట్టు
లధికసత్కారకర్తలు నైనజనులు

తఱుచుగాఁ గానఁబడుచుండ్రు ధరణియందు
వారిసౌజన్య మెఱిఁగినవార లరిది. 25

(అందఱు నిష్క్రమింతురు)

చతుర్థాంకము.

స్వప్నవాసవదత్తనాటకము.



పంచమాంకము.

[అప్పుడు పద్మినిక ప్రవేశించుచున్నది.]

పద్మి—మధుకరికా! మధుకరిక! త్వరగా రావే!

మధు—(ప్రవేశించి) సఖీ! ఇదిగో వచ్చితిని. ఏమిచేయవలయును?

పద్మి—సఖీ! రాజపుత్రి పద్మావతి తలనొప్పిచేత బాధపడుచున్నదని నీ వెఱుఁగవా!

మధు—అయ్యో! అయ్యో!

పద్మి—చెలీ! నీవు వేగము వెళ్ళి యీమాట పూజ్యురాలయిన యావంతికతోఁ జెప్పుము. భర్తృదారికకుఁ దలనొప్పివచ్చినదని మాత్రము చెప్పుము. అంతట నామె వెంటనే వచ్చును.

మధు—సఖీ! ఆమె యేమి చేయఁగలదు?

పద్మి—ఏమి చేయఁగలదా? మనోహరము లయినకథలు చెప్పి శీర్షవేదనఁ బోఁగొట్టి వినోదముఁ గలిగించును.

మధు—సరె! రాజపుత్రికనిమిత్తము పాను పెక్కడ వేసినారు?

పద్మి—సముద్రగృహమందు వేసినారు. నీ విపుడు వెళ్ళుము భర్తగారి కీవిషయము తెలియఁజేయుటకు నే నార్యవసంతకుని వెదకెదను.

మధు—అట్లు చేయుము. (నిష్క్రమించుచున్నది).

పద్మి—ఇప్పుడు నే నార్యవసంతకుని నెక్కడఁ జూడఁగలను.

[అప్పుడు విదూషకుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు]

విదూ—వాసవదత్తావియోగదుఃఖితుఁ డయి యిపుడు పద్మావతీపాణిగ్రహణముఁ జేసిన పూజ్యుఁ డయిన మావత్సరాజుయొక్క సుఖావహ మగుకళ్యాణమహోత్సవమునందు నింతింత యనరాని మదనాగ్నిదాహము జఱుగుచున్నది కదా! (పద్మినికం జూచి) ఏమే! పద్మినికా! ఇక్కడఁ దిరుగులాడుచున్నావు?

పద్మి—అయ్యా! వసంతక! భర్తృదారిక పద్మావతి తలనొప్పిచేత బాధపడుచున్న దని నీకుఁ దెలియు లేదా?

విదూ—నిజముగా నే నాకుఁ దెలియదు.

పద్మి—అటులయిన నిది రాజుగారి కెఱింగింపుము. ఈలోపున నేను సత్వరముగా శిరోనులేపనము దెచ్చెదను.

విదూ—పద్మావతికిఁ బాను పెక్కడ వేసినారు?

పద్మి—సముద్రగృహమందు వేసినారు.

విదూ—సరె! నీవు వెళ్ళు. నేను మా రాజుగారితో విన్న వించుటకుఁ బోయెదను.

(ఇద్దఱు నిష్క్రమించుచున్నారు)

ఇది ప్రవేశకము.

[అప్పుడు వత్సరాజు ప్రవేశించుచున్నాఁడు]

రాజు—

మ॥ మనమం దిప్పుడుసైతముం దలఁచెదన్ బల్మారు, కాలక్రమం
బున నే వెండియు భార్యఁ జేకొని సుఖంబుం గాంచియున్ మంచుచే
హననం బొందినపద్మినింబలెనె యయ్యావంతి భూపాలనం
దన లావాణకదగ్ధదేహ జనవంద్యన్ నాదుప్రాణ ప్రియన్॥ 26

విదూ—(ప్రవేశించి) త్వరపడవయ్యా! త్వరపడవయ్యా!

రాజు—ఎందునిమిత్తము?

విదూ—పూజ్యురా లయినపద్మావతి తలనొప్పిచేత బాధపడు చున్నది.

రాజు—నీ కెవరు చెప్పిరి?

విదూ—పద్మినిక చెప్పినది.

రాజు—హా! కష్టము.

మ॥ వరరూపంబు గుణంబులుం గలపిృయున్ బద్మా
వతిం జేకొనన్
జిరకాలాగతమైనశోకము శమించెఁ గొంత నా
కిత్తఱిన్
గరమున్ దుఃఖమువడ్డప్రాణి నగుటన్ జాడ్యం
బొకింతైన నీ
తరుణిన్ వాసవదత్తనుంబలెన నేఁ దర్కింతుఁ
జిత్తంబునన్॥ 27

పద్మావతి యెక్కడనున్నది ?

విదూ—సముద్రగృహమందుఁ బండుకొనియున్నది.

రాజు—అట్లయిన నక్కడకు మార్గముఁ జూపుము ?

విదూ—దయచేయుఁడు దయచేయుఁడు.

(ఇద్దఱు నడుచుచున్నారు).

విదూ—ఇదే సముద్రగృహము లోపలికి దయచేయుఁడు.

రాజు—ముందు నీ వఱుఁగుము.

విదూ—సరే ! (కొంచెము నడచి) హా ! చచ్చితి, చచ్చితి.
నీవు రాకు. ఉండు. ఉండు అక్కడ.

రాజు—ఎందుచేత ?

విదూ—ఇదిగో నిక్కడ దీపఁపువెలుఁగున బాము నేలమీఁద
మెలమెలలాడుచున్నట్లు కనఁబడుచున్నది.

రాజు—(దగ్గఱకుఁ బోయి చూచి చిఱునవ్వుతో) ఏమి! మూర్ఖుని సర్పభ్రాంతి!

గీ॥ పౌర! ద్వారబంధమున వ్రేలాడుచున్న
పొడవుపూదండ తెగిపోయి పుడమినిఁ బడి
గాలిచే రాత్రి జగజగ కదలుటఁ గని
భ్రమసినాఁడవు నీ విది పా మటంచు. 28

విదూ—(నిరూపించి) నీవు సరిగాఁ జెప్పితివి. ఇది పాము కాదు (ప్రవేశించి చూచి) పూజ్యురా లయినపద్మావతి యిక్కడకు వచ్చి వెళ్ళిపోయిన దని యూహించుచున్నాను.

రాజు—మిత్రుఁడా! ఆమె రా నేలే దని తలంచెదను.

విదూ—నీ వె ట్లెఱుంగుదువు?

రాజు—ఇందు దెలిసికొనఁదగిన దే మున్నది. చూడు—

చ॥ తలిమము వంగ లేదు, ముడుతల్ పడి దుప్పటి నల్గలే దెటన్
దలపయిఁ బూయుమందు లుపధానము నెచ్చట నంటలేదు రో
గులకనుఁదోయి కింపు లొనగూర్చెడిశోభలు సేయ లేదు పోఁ
గలుగు నె బైటికిన్ స్వయముగా దిగి మంచము రోగి యింతలోన్.

విదూ—అటులయిన నీశయ్యమీఁద క్షణము కూర్చుండి యీమె రాకను బ్రతీక్షింపుము.

రాజు—మంచిది (కూర్చుండి) మిత్రుఁడా! నిద్ర వచ్చుచున్నది. ఏదయిన నొకకథ చెప్పుము.

విదూ—సరే! నేను కథఁ జెప్పెదను. నీ వూఁకొట్టుము.

రాజు—మంచిది.

విదూ—అనఁగనఁగ నుజ్జయిని యనుపట్టణము కలదు. అక్కడ మిక్కిలి రమణీయములగు నుద్యానములు కలవుగదా!

రాజు—ఉజ్జయినిమాటెందునకయ్యా!

విదూ—నీ కీకథ యిష్టములేనిపక్షమున మఱియొకకథఁ జెప్పెదను.

రాజు—మిత్రుఁడా! ఈకథ నా కిష్టముగాకపోలేదు.

మ. వనజాతాక్షి యవంతిరాజసుత మున్ ప్రస్థానకాలంబునం
దనచుట్టంబుల నెల్ల లోఁ దలఁచి వంతం గుంది యీవాలుఁగ
న్నోనలం గూరిన బాష్పబిందువులపంక్తుల్ నాదు వక్షస్థలిన్
నినిచెం బ్రేమను, నామనం బిపుడు దానిన్ జ్ఞప్తికిం దెచ్చెడిన్. 30

మఱియు—

గీ. గాన మామెకు నే నేర్పుకాలమందు
నన్నె చూచుచుఁ జేతివీణ దిగజాఱ
కలికి వాయించె వట్టియాకాశమందె
యదియ తలఁపునఁబాయు నా కనునిమిషము. 31

విదూ.—హోఁ, మఱియొకటి చెప్పెద వినుము బ్రహ్మదత్త మనునగరము గలదు. కాంపిల్యుఁ డను రాజందుఁ బాలించుచుండును.

రాజు—ఏమేమి ?

విదూ—(తిరిగి యట్లే యనుచున్నాఁడు)

రాజు—మూర్ఖుఁడా ! నీవు కథ తలక్రిందుఁ జేసి చెప్పుచున్నావు. రాజు బ్రహ్మదత్తుఁడు. నగరము కాంపిల్యమని చెప్పుము.

విదూ—ఏమిటి ! రాజు బ్రహ్మదత్తుఁడా ? నగరము కాంపిల్యమా ? సరె !

రాజు—ఔ నాలాగె !

విదూ—అట్లయిన నీ వొకక్షణ మూరకుండుము. ఇంతలో నీమాటలు పదిసార్లు వల్లించి నోటఁ బట్టించుకొందును. రాజు బ్రహ్మదత్తుడు. నగరము కాంపిల్యము. రాజు బ్రహ్మదత్తుఁడు. నగరము కాంపిల్యము. (అని వల్లించి) వినవయ్యా ! కథ చెప్పుచున్నాను,

అయ్యో ! ఈయన నిద్రపోయినాఁడే ! పోనీ మిక్కిలి చలి వేయుచున్నది. ఇంతలో దుప్పటి తెచ్చుకొని వచ్చెదను.

(నిష్క్రమించుచున్నాఁడు)

[అప్పుడావంతికా వేషముతో వాసవదత్తయు, నొక చేటియుఁ బ్రవేశించుచున్నారు.]

చేటి—అమ్మా ! రమ్ము. రమ్ము. భర్తృదారిక తలనొప్పి చేత మిక్కిలి బాధపడుచున్నది.

వాస—పద్మావతి యెక్కడఁ బండుకొనినది ?

చేటి—సముద్రగృహమందు.

వాస—అట్లయిన ముందు నడువుము.

(ఇద్దఱు నడుచుచున్నారు).

చేటి—ఇదే సముద్రగృహము. అమ్మా! లోపలి కరుగుము. ఇంతలో నేను వెళ్ళి తలకు రాయుమందుఁ దెచ్చెదను. (అని వెళ్ళుచున్నది).

వాస—అహా : దేవతలు నా యెడల నిర్దయు లయినారు గదా ! ఏల యన నావిరహముమువలన దుఃఖించుచున్న భర్తగారికి మనోవిశ్రాంతి యొసఁగి యీపద్మావతి సంతోషముఁ గలిగించుచు నన కొనుచుండ నీమెయు నస్వస్థురా లయినది గదా ! లోపలికిఁ బోయెదను. (ప్రవేశించి చూచి) ఏమి యీపరిజనము

యొక్క పాలుమాలిక ! అస్వస్థ యయిన పద్మావతి నొక్కతెను కేవలము దీపసహాయురాలుగాఁ జేసి యందఱును విడిచిపోయినారు. పాప మీపద్మావతి నిద్రబోయినది. మేలుకొనుదాఁకఁ గూర్చుండెదను. మఱియొకచోటఁ గూర్చుండిన యెడల స్నేహము తక్కువ యని తోఁపవచ్చును. అందుచేత నీమె శయ్య మీఁదనే కూర్చుండెదను. (కూర్చుండి) ఏమి చెపుమా ! ఈపానుపుమీఁదఁ గూర్చుండగానే నా మనస్సు మిక్కిలి యాహ్లాదముఁ బొందుచున్నది. అదృష్టవశమున శ్వాసములు తెంపులేక సమముగా వచ్చుచున్నవి. తలనొప్పి కొంచె ముపశమించిన టున్నది. ఈపాన్పుమీఁద సగముభాగము వదలి యొత్తిగిలి పండుకొనుటచేతఁ దక్కిన సగము భాగము మీఁద నేను బండుకొని తన్నుఁ గౌఁగిలించుకొనవలసిన దని యామెయభిప్రాయ మయినట్లు కనుపడుచున్నది. అందుచేతఁ బండుకొనియెదను.

(శయనము నభినయించుచున్నది.)

రాజు__(కలవరించును) హా ! వాసవదత్తా !

వాస—(తొట్రుపడి లేచి) అమ్మో ! పద్మావతి కాదు. భర్తగారు. నన్నాయన చూచిరా యేమి! మహానుభావుఁ డయిన యౌగంధరాయణుని మహా

ప్రతిజ్ఞాభారము నేఁ డీయన నన్నుఁ జూచుటచేత
నిష్ఫల మయినది గదా !

రాజు—హా ! అవంతి రాజపుత్రి !

వాస—అమ్మయ్య ! అదృష్టవంతురాలను. భర్తగారు
కలగనుచున్నారు. నన్నుఁ జూడలేదు. ఇక్కడ
నెవ్వరును లేరు. అందుచే ముహూర్తకాల మిచ్చట
నిలిచి నాకన్నులను హృదయమును సంతోషపెట్టు
కొనియెదను.

రాజు—హా! ప్రియురాల! ప్రియశిష్యురాలా! నాకుఁ బ్రత్యు
త్తర మిమ్ము.

వాస—ప్రాణేశ్వరా! ఉత్తర మిచ్చుచునే యున్నదానను.

రాజు—కోపగించితివా ?

వాస—కోపగింపలేదు, దుఃఖించుచుంటిని.

రాజు—కోపగింపకపోయినయెడల మాటాడవేమి ?

వాస—ఇఁక మీఁదనా ?

రాజు—విరహిక నీకు జ్ఞప్తికి వచ్చినదా ! యేమి ?

వాస—(రోషముతో) ఆ ! చాలు. చాలు. ఇక్కడ
నయితము విరహికమాటయా ?

రాజు—అట్లయిన విరహికనిమిత్తము నిన్నుఁ బ్రిసన్న
రాలుగఁ జేసికొందును. (చేతులు చాఁచుచున్నాఁడు)

వాస—ఎంతోసేపుండుటిని. ఎవరయిన నన్నుఁ జూడ వచ్చును కావున వెళ్ళుదును. కాదు కాదు మంచముమీఁదినుండి క్రిందికి వ్రేలాడుచున్న భర్త గారిహస్తమును మంచముమీఁదనుంచి పోయెదను.

(అట్లు చేసి నిష్క్రమించుచున్నది.)

రాజు—మేలుకొని (తొందరతో లేచి) వాసవదత్తా! నిలు. నిలు. హా! కష్టము కష్టము—

గీ॥ సంభ్రమంబున నే వెంట జనుచునుండ
ద్వారపక్షంబు ఫెళ్ళునఁ దగిలె నాకు
నందుచేత భూతార్థమో యుంద రాని
యాప్సితమొ యిది సరిగ నే నెఱుఁగజాల॥ 32

విదూ—(ప్రవేశించి) ఓహో! అయన మేలుకాంచినాఁడు.

రాజు—మిత్రుఁడా! నీకుఁ బ్రియముచెప్పెదను. వాసవదత్త బ్రదికి యున్నది.

విదూ—ఇఁక నెక్కడవాసవదత్త. వాసవదత్త పోయి చిరకాల మయినది.

రాజు—వయస్య! అట్లనవల దనవలదు.

గీ॥ నేను శాన్పుపైఁ బవళించి నిదురఁ బోవ
మిత్రమా! నన్ను మేల్కొల్పి మెలఁత పోయె.
కాలిపోయిన దనిచెప్పి కల్లవార్త
నన్ను వంచించె సుమి రుమణ్వంతుఁ డపుడు॥ 33

విదూ—ఆమె చనిపోయినది. ఇది యసంభావనీయము కాదు. ఆహా! ఉదయజ్ఞానము లని నేను జెప్పుటచేత నీ కామె జ్ఞప్తికి వచ్చి కలలోఁ గనఁబడి యుండవచ్చును.

రాజు—క॥ కలయే యిది యగునేనిన్
మెలఁకువ రాకుంట నాకు మిక్కిలి ప్రియమాఁ
గలగా కిది భ్రమమైనన్
గలకాలము భ్రమయె యుండఁగాఁ దగు
నాకున్॥ 34

విదూ—వలదు. నిన్ను నీ విప్పు డపహాసితునిం జేసికో వలదు. ఏమన? ఈరాజగృహమం దావంతి యను నొకయక్షిణి యున్నది. ఆమె నీకుఁ గనుపడిన దేమో.

రాజు—కాదు. కాదు.
గీ॥ కలను గని మేలుకాంచి నేఁ గంటి నెదుటఁ
గాటుకకుఁ బాసియుండిన కనులతోడ
గుబురుగా నున్న నిడుదముంగురులతోడ
దర్శనీయమైనపతివ్రతాముఖంబు. 35

మఱియు నోమిత్రుఁడా! ఇటు చూడు. చూడు—
గీ॥ భయముపడినట్టి యాదేవి పట్టుకొన్న
బాహు విదె! స్వప్నకలితసంస్పర్శ యయ్యుఁ

బాయకున్నది చూడు! మిప్పటికినయిన
హార్షరసముఁ గొల్పెడు పులకాంకురంబు॥ 36

విదూ—అయ్యా! ఇప్పు డసద్గృహవిషయములను జింతింప వలదు. చతుశ్శాలకుఁ బోవుదము. రమ్ము. రమ్ము

కాంచుకీయుఁడు—(ప్రవేశించి) దేవా! జయము! జయము! మాదర్శకమహారాజుగారు మీతోనిట్లు మనవిఁ జేయుమన్నారు. నీయమాత్యుఁ డగురుమణ్వంతుఁడు నీశత్రువగునారుణిని మర్దించుటకు మహాబలసమేతుఁ డయి వచ్చియున్నాఁడు. అందునకు రథగజతురగ పదాతిమయము లగు నావిజయాంగములుగూడ దండ యాత్రకుఁ బోవుటకు సన్నద్ధము లయి యున్నవి. కావున నీవు లెమ్ము. ఇంక ని ట్లయ్యె నని నమ్ము—

సీ. నీప్రతాపముముందు నిలువంగ నోపక
బెదరి నీశత్రువుల్ భిన్నులైరి
సతతంబు భవదీయ సద్గుణాసక్తులై
పౌరులు మనముల నూఱడిలిరి
పార్ష్ణిభాగములు నీపయనంపువేళల
శత్రుశూన్యములుగాఁ జలుపఁబడియె
శత్రుమర్దనమందుఁ జలుపంగఁ దగినట్టి
సాధనంబులనెల్లఁ జలిపినాఁడఁ

పరమపావన మగు భాగీరథీనది
దాఁటిపోయె నీదు దాడులెల్ల
పశ్చిమదేశ మిపుడు స్వాధీన మయినది
వచ్చి యేలుమయ్య పార్థివేంద్ర॥ 37

రాజు — మంచిది —

గీ॥ దంతితురంగపంక్తులచేత దాఁటనగుచు
నిశితబాణకల్లోలనిర్నిదర్శి మయిన
గాఢరణవార్ధి దారుణకర్మసక్తు
శత్రు నారుణి ముంచి నాశన మొనర్తు॥ 38

(అందఱు నిష్క్రమించుచున్నారు).

ఇదిపంచమాంకము.

స్వప్న వాసవదత్త నాటకము.

షష్ఠాంకము.

[అప్పుడు కాంచుకీయుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు]

కాంచు—ఎవరిక్కడ! రత్నతోరణద్వారమునొద్ద నెవరు కావలియున్నారు?

(ప్రతీహారి ప్రవేశించును)

ప్రతీ—ఇదిగో నే నున్నాను విజయను. ఏమిచేయవలయును?

కాంచు—విజయా! మహాసేనమహారాజునొద్దనుండి రైభ్యసగోత్రుఁడగు కాంచుకీయుఁడును, మహాసేనుని భార్యయయినయంగారవతీదేవి పంపిన వసుంధర యను వాసవదత్తా దాదియు వచ్చి దర్శనార్థము ద్వారము

కడ వేచియున్నారని వత్సరాజ్యలాభ ప్రవృద్ధోదయు లగు నుదయనమహారాజుగారితో విన్నవింపుము.

ప్రతీ—అయ్యా! విన్నవించుటకిది సమయముకాదు. రాజుగారున్నప్రదేశముకూడ మేము చేరరానిది.

కాంచు—సమయము గాకపోవుటనఁగా నెట్టిది ?

ప్రతీ—అయ్యా! విను. ఇప్పుడు రాజుగారి శయ్యామహా ప్రాసాదమున కెవరో వచ్చి వీణ వాయించిరి. ఆవీణాధ్వని విని "ఘోషవతీశబ్దమువలె వినఁబడుచున్నది." అని రాజుగారు పలికిరి.

కాంచు—తర్వాత ! తర్వాత !

ప్రతీ—తరువాత రాజుగారక్కడకు వెళ్ళి "ఈవీణ యెక్కడనుండివచ్చిన" దని యడిగిరి. అందునకు వీణ వాయించునతఁ డిట్లుచెప్పెను. "అయ్యా! యిది నర్మదాతీరమం దొకతీగకుం దగులుకొనియుండఁగా నేను జూచితిని. దీనితో మీకుఁ బ్రయోజనము గలదియేని మీరు తీసికొనవచ్చును." అనవుడు నా వీణఁదీసికొని రాజుగారు దానిని దనశరీరమందుఁ బెట్టుకొని శోకవశమున మూర్ఛిల్లిరి అనంతరము కొంతసేపటికి మూర్ఛఁదెలిసి మొగము వాచునట్లు బాష్పపర్యాకులుఁడయి వగచి రాజుగారు ఘోషవతీ! నీవు కనఁబడితివిగాని యామెమాత్రము

కనుపడలేదు గదా ! యనిపలికిరి అయ్యా ! అసమయ మనంగా నిట్టిది. ఇప్పు డెల్లు విన్నవింతును.

కాంచు—విజయా ! విన్నవింపుము భయము లేదు. ఈ విషయమును దానిసంబంధ మయినదే.

ప్రతీ—అయ్యా ! ఇదిగో విన్నవించెదను. రాజుగారదే ! శయ్యామహాప్రాసాదమునుండి దిగి యిటు వచ్చు చున్నారు. ఇక్కడనే నివేదింపంగలను.

కాంచు—అట్లే చేయుము.

(ఇద్దఱు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

ఇది విష్కంభము.

[అప్పుడు వత్సరాజు విదూషకుండు ప్రవేశించుచున్నారు.]

రాజు—

చ శ్రుతిసుఖనాద ! ఘోషవతి ! సుందరిచొక్కపుం
జన్నుదోయిపైం
దతజఘనస్థలంబుపయిం దార్కొని నిద్దుర వోవు
నీవు నే
డతిశయదుర్దశం గని విహంగరజోగణకీర్ణదండవై
ప్రతిభయ ముప్పతిల్ల వనవాసము నేగతిం జేయం
గల్గితే. 39

మఱియు నోఘోషవతి ! నీవు కఠినురాలవు.

సీ. ఎలనాగ జఘనమండలిఁ దొల్పఁగాఁ బుట్టు
బెడిదంబు లౌ పార్శ్వపీడనములు
క్రొంజెమ్మటలఁ దోగు గుబ్బలనడుమను
గమహాయి నొడగూర్చు కౌఁగిలింత
లెదలోన విరహార్తి గదుర నందలపోసి
తెలుపఁజేసిన పరిదేవనములు
గానమధ్యమునందుఁ గంజాక్షి పలికెడు
చిఱునవ్వు దళుకొత్తు జిలుఁగుపలుకు
లేల తలఁపవె యొకసారియేని నీవు
యింతలోపల మఱచిపోయితివె వాని
నింతకఠినాత్మురాలవం చెఱుఁగ నెవుడు
దారుమయరూపధారములకు దయలు గలవె. 40

విదూ — మిత్రుఁడా! నీ విపు డతిసంతాపము నొందకుము.

రాజు — వయస్య! అట్లు కాదు.

గీ. చిరము నిద్రించియున్న నాచింత నిపుడు
మిత్రరత్నమ! యీవీణ మేలుకొలిపె
నవతె కీఘోషవతి ప్రియం బౌతొ గూర్చు
నానెలంతమాత్రము నాకుఁ గానరాదు! 41

వసంతకా! శిల్పిజనముకడకుఁ బోయి ఘోషవతినిఁ
జక్కఁ జేయించి క్రొత్తదారంబులెఁ జేసి తీసికొనిరమ్ము.

విదూ—మీయాజ్ఞాప్రకారము చేయుదును. (వీణఁ దీసికొని పోవుచున్నాఁడు)

ప్రతీహారి—(ప్రవేశించి) దేవా! జయము! జయము! ఉజ్జయినీనాథుఁ డగుమహాసేనునియొద్దనుండి రైభ్యస గోత్రుఁ డగు కాంచుకీయుఁడును, మహాసేనుని దేవి యగునంగారవతి పంపిన వసుంధర యనువాసవదత్త దాదియు దర్శనార్థము వచ్చి ద్వారముకడ వేచి యున్నవారు.

రాజు—అట్లయినఁ బద్మావతినిఁ గూడఁ బిలుచుకొని రమ్ము.

ప్రతీ—చిత్తము. దేవా (ప్రతీహారి నిష్క్రమించుచున్నది)

రాజు—ఈవృత్తాంత మప్పుడే మహాసేనునకుఁ దెలిసినదా యేమి!

[అప్పుడు సపరివారయై పద్మావతి ప్రవేశించుచున్నది.]

ప్రతీ—రాజపుత్రీ! రమ్ము! రమ్ము!

పద్మా—ఆర్యపుత్రా! జయము! జయము!

రాజు—పద్మావతీ! వింటివా? మహాసేనునియొద్దనుండి రైభ్యస గోత్రుఁడగుకాంచుకీయుఁడును, నాతని దేవి యగు నంగారవతి పనిచిన వసుంధర యనువాసవదత్త దాదియు వచ్చి వాకిట నున్నవారఁట!

పద్మా—ఆర్యపుత్ర! మాచుట్టాల కుశలవృత్తాంతము వినుట నాకుమిక్కిలి ప్రియము.

రాజు—వాసవదత్త స్వజనము నాస్వజనమే యని నీవు పలుకుట మిక్కిలి చక్కఁగా నున్నది. పద్మావతీ! కూర్చుండవేమి? ఇక్కడఁ గూర్చుండుము.

పద్మా—దేవరవారు నాతోఁ గలసి కూర్చుండి వారిద్దఱను జూడఁ దలఁచుకొన్నారా?

రాజు—ఇందు దోష మేమి?

పద్మా—నేను దేవరవారి ద్వితీయ కళత్రమ నని యీజన ముదాసీనము కావచ్చును.

రాజు—కళత్రమును జూడఁదగినజనమును గళత్రమును జూడ నీయక పంపివేయుచున్నాఁ డని నాకపకీర్తి గలుగును. అందుచేతఁ గూర్చుండుము.

పద్మా—దేవరవారిచిత్తము. ఆర్యపుత్ర! వాసవదత్తతండ్రి గాని, తల్లిగాని యేమందురో యని నాకు విషాదము కలుగుచున్నది.

రాజు—అదియట్లే.

మ. అతఁ డేమాటను నో యటంచు మది నత్యంతంబు శంకింతు నా
క్షితినాథాత్మజ నే హరించితిని రక్షింపంగ లేనైతి, దు
ర్మతినై చంచలభాగ్యగర్వహతుఁడై ప్రాంచద్గుణభ్రష్టుఁడై

పితమోముం గనలేని పుత్రునిగతిం భీతిల్లెదన్ నేఁ
గనున్. 42

[అప్పుడు కాంచుకీయుఁడు, దాది ప్రతీహారి, ప్రవేశించుచున్నారు]

కాంచు—ఓహో!

ఉ. అల్లుఁడు రాజ్యముఁ బడసెనంచు విసఁ ముద
మయ్యెడున్ మహీ
వల్లభపుత్రిచావు దలపం జనియించును వంత
దైవమా!
యల్లునిరాజ్య మన్యజనహస్తగతం బయి పోక
యుండినఁ
బిల్ల సుఖించియున్న నిఁక నీ వొనరింపనిభద్రి
ముండునే. 43

ప్రతీ—వారె! రాజుగారు. సమీపింపుఁడు.

కాంచు—(సమీపించి) మహారాజా! జయము! జయము!

దాది—దేవా! జయము! జయము!

రాజు—(సగౌరవముగా) అయ్యా!

గీ. కోరఁదగినట్టిచుట్టంబు గురువు నాకు
జగతిలోఁ గల రాజవంశముల కెల్ల
మాటమాత్రాన నుదయాస్తమయవిధాత
కుశలి వై యున్నవాఁడె! యాక్షోణివిభుఁడు. 44

కాంచు—ఆహా! మహాసేనునకుఁ గుశలమె. ఇక్కడి సర్వజనులకుశలము వినఁ గోరుచున్నాఁడు

రాజు—(లేచి) మహాసేనుఁ డేమి యాజ్ఞాపించుచున్నాఁడు?

కాంచు—వైదేహీపుత్రుఁడ వయిననీ కీవినయ మనురూపమయినదే. అయ్యా! మహాసేనునిసందేశమును దేవర కూర్చుండియే వినవచ్చును.

రాజు—మహాసేనుని యాజ్ఞాప్రకారము చేసెదను (కూర్చుండును)

కాంచు—"అదృష్టవశమున శత్రువులచే నపహరింపఁబడిన రాజ్యము మరలఁ జేజిక్కిన" దని సంతసించుచున్నాము. ఏలయన—.

గీ॥ పంద లగువారియందు దుర్బలులయందుఁ
బ్రభవ మొందదు త్సాహంబు వసుధ నేల
నరయ నుత్సాహవంతులే యనుభవింత్రు
తఱుచుగా రాజ్యలక్ష్మిని ధరణియందు॥ 45

రాజు—ఇది యంతయు మహాసేనునిప్రభావమే.

మ॥ మును నన్నాతఁడు గెల్చి బిడ్డవలెనే పోషించి లాలించె నా
తనికన్యన్ గికురించి తెచ్చితిని కాంతం గావలె నైతిఁ దా
వినియుం బుత్రికఁగావు నెప్పటివలెన్ బ్రీతిన్ ననుం జూచు నా

· యనయే హేతువు వత్సదేశము లిటుల స్వాధీన
మిప్డాటకున్॥ 46

కాంచు—ఇదే! మహాసేనునిసందేశము. అంగారవతీదేవి
సందేశము నీదాది యెఱింగించును.

రాజు—హా! తల్లీ!

గీ॥ షోడశాంతఃపుర జ్యేష్ఠ శుద్ధచరిత
నగరసౌభాగ్యదేవత నయవిశాల
నాప్రవాసంబుఁ దలపోసి నవయుతల్లి
కుశలముగ నున్నది గదమ్మ! కొంతలేక॥ 47

దాది—ఆదేవి కుశలముగా నున్నది. దేవరవారి సర్వగత
కుశలమడుగుచున్నది.

రాజు—సర్వగతకుశలమా! అమ్మా! కుశల మీవిధముగా
నున్నది,

దాది—దేవరవా రీవిధముగా నతిమాత్రసంతాప మొందఁ
దగదు

కాంచు—దేవా! ఊఱడిల్లుము. ఈవిధముగా దేవరవారి
చేత ననుకంప్యమాన యగువాసవదత్త మృతినొంది
యు బ్రతికి యున్నది. కాకపోయినను—

గీ॥ ఎవ్వఁ డెవనిఁ గావఁ గలండు మృత్యువేళఁ
ద్రాఁడు తెగఁ జేఁద నెవ్వఁడు దాల్ప నోపు

నడవివంటిది సుమ్మీ యీయఖిలజగము
సారెసారెకుఁ బుట్టుచుఁ జచ్చుచుండు॥ 48

రాజు—అయ్యా! అట్లుకాదు. కాదు.

గీ॥ శ్రీమహాసేనపుత్రి నాశిష్యురాలు
ప్రాణసమ యయినప్రియురాలు పట్టమహిషి
తలఁప కుండఁగ నామెను దగమె నాకు
నమిత దేహాంతరంబులయందునైన॥ 49

దాది—మా దేవి యిట్లు మనవి సేయుచున్నది_"వాసవదత్త గతించినది. నీ వల్లుఁడ వయినను నాకును, మీ మామగారికిని మాకుమారుఁ డయినగోపాలుఁ డెట్టివాఁడో నీవు నట్టివాఁడవే. అందుచేతనే మొదట నిన్నుజ్జయినికిఁ దీసికొనివచ్చి, వీణ నేర్పుట యను నెపము నెట్టి యనగ్నిసాక్షికముగా బిడ్డనిచ్చితిమి. నీమనశ్చపలతచేత వివాహమంగళమహోత్సవము కాకుండఁగనే కన్యాసమేతుఁడ వయి వెళ్ళితివి. పదపడి చిత్రఫలకమునందు నీయొక్కయు వాసవదత్తయొక్కయుఁ బ్రతికృతులు నిర్మింపఁజేసి వివాహమహోత్సవము గావించితిమి. ఆచిత్రఫలక మిదిగో నీయొద్దకుఁ బంపితిమి. దానిం జూచి సుఖపడుము."

రాజు—ఓహో! ఆపూజ్యురాలు కృప యుట్టిపడునట్లును దగినట్లును జెప్పినది.

గీ॥ అమ్మహాదేవి సెలవిచ్చినట్టిమాట
ప్రియము రాజ్యలాభములు నూటింటికంటె
నధికదోషంబుఁ జేయునాయందునయిత
మంతయును రాగమును నిల్పినందువలన॥ 50

పద్మా—ఆర్యపుత్ర! చిత్రగతులలో నున్న గురుజనమును జూచి నమస్కరింపవలయు నని కోరుచున్నదానను.

దాది—భర్తృదారికా! చూడు చూడు (అని చిత్రఫలకమును జూపుచున్నది)

పద్మా—(చూచి తనలో) అహో! ఇది యచ్చముగాఁ బూజ్యురాలయిన యావంతికవలె నున్నది (ప్రకాశముగా) ఆర్యపుత్ర! ఈప్రతికృతి పూజ్యురాలయిన వాసవదత్తపోలిక నున్నదా?

రాజు—పోలిక గాదు. ఆమెయే యని తలంచెదను.

గీ॥ సాటిలేనట్టి యీమేనిచాయ కకట!
యట్టిదారుణదురవస్థ యెట్లు గలిగె
నతివవదనమాధుర్యంబు నక్కటకట!
యెట్లు దహియించెనో యగ్ని యెఱుఁగరాదు॥ 51

పద్మా—దేవరవారిప్రతికృతిని జూచి యిది వాసవదత్త రూపముతో సరిగా నున్నదో లేదో చెప్పఁగలను.

దాది—రాజపుత్రీ! చూడు! సరిగాఁ జూడు!

పద్మా—(చూచి) మీబొమ్మ మీరూపమునకు సరిగా నుండుటచేత వాసవదత్త ప్రతికృతియు నామెరూపమునకు సరిగా నుండుటకు సందేహము లేదు.

రాజు—దేవీ! చిత్తరువును జూచినదిమొదలు ఖేదమోదములు రెండింటితోఁ గూడినట్లు కనుపడుచుంటి వేమి.

పద్మా—ఆర్యపుత్రా! ఈ ప్రతికృతితో సరియయిన రూపము గలస్త్రీ యిక్కడ నున్నది.

రాజు—వాసవదత్త కాదు గద!

పద్మా—ఏమో!

రాజు—అట్లయిన నామెను శీఘ్రముగా రప్పింపుము.

పద్మా—ఆర్యపుత్ర! నేను కన్య నయి యుండినకాలమున నొకానొక బ్రాహ్మణుఁడు "ఈమె నాచెల్లెలు, ప్రోషిత భర్తృక, పరపురుషుని జూడ నొల్లదు." అని చెప్పి యామెను నాయొద్ద న్యాసముగా నుంచెను. కాఁబట్టి యామెను నాతోఁగూడఁ దీసికొనివచ్చెదను అప్పుడు మీరు చూచి తెలిసికొనవచ్చును.

రాజు—గీ॥ చెలియ నిజముగా విప్రుని చెల్లెలైన
స్పష్టముగఁ బరస్త్రీ యంచుఁ బలుకవచ్చుఁ
జిత్రముగ నప్పుడప్పుడీ ధాత్రియందు
మానిసినిఁ బోలుమానిసి గానఁబడును॥

ప్రతీ—(ప్రవేశించి) దేవా! జయము? ఉజ్జయినీనివాసి యగు బ్రాహ్మణుఁ డొకఁడు దేవిగారిహస్తము నందుఁ దనచెలియలనిచెప్పి యొకస్త్రీని న్యాసముగా నుంచినాఁడఁట. ఆన్యాసము నిప్పుడు తిరిగి పుచ్చుకొనుటకు వచ్చి ద్వారమున నున్నవాఁడు

రాజు—పద్మావతీ! ఇతఁడా బ్రాహ్మణుఁడా?

పద్మా—కావచ్చును.

రాజు—అభ్యంతరసముదాచారము నడపి యాబ్రాహ్మణుని శీఘ్రముగాఁ బ్రవేశపెట్టుము.

ప్రతీ—దేవరవారి చిత్తము. (నిష్క్రమించును)

రాజు—పద్మావతీ! నీవును వెళ్ళి యామెను దీసికొనిరమ్ము?

పద్మా—దేవరవారియాజ్ఞాప్రకారము చేసెద. (వెళ్ళుచున్నది.)

[అప్పుడు ప్రతీహారియు యౌగంధరాయణుఁడును బ్రవేశించుచున్నారు]

యౌగం—(తనలో) అహాహా!

గీ॥ మనుజపతిహితార్థము పట్టమహిషిఁ దాఁచి
యతనికి హితంబుఁ జేసితి నంచు నెఱిఁగి
కార్యసిద్ధిని గనియు నిష్ఠాత్మత లేమిఁ 58
డే మనునో యంచు శంకింతు హృదయమందు॥

ప్రతి—వారె! మహారాజగారు సమీపమునకుఁ దయచేయుఁడు.

యౌగం — దేవా ! జయము ! జయము !

రాజు — ఈస్వర మెప్పుడో విన్నట్లున్నది ఓ బ్రాహ్మణుఁడా! నీచెల్లెలిని బద్మావతీహస్తమందు న్యాసముగా నంచితివా !

యౌగం — ఔను. ఉంచితిని.

రాజు — అట్లయిన నీతనిచెల్లెలిని వేగముగాఁ దీసికొనిరండు.

ప్రతి — చిత్తము. (అని వెళ్ళును.)

[అప్పుడు ఆవంతిక, పద్మావతి, ప్రతీహారి ప్రవేశించుచున్నారు]

పద్మా — అమ్మా! రమ్ము! రమ్ము! నీకుఁ బ్రియము చెప్పెదను.

ఆవంతి — ఏమి, యేమి ?

పద్మా — నీయన్నగారు వచ్చినారు.

ఆవం — సంతసమె ! ఆయన కిప్పటికయిన జ్ఞప్తికి వచ్చినది.

పద్మా — ఆర్యపుత్రా! జయము! జయము! న్యాసముగా నుంచఁబడిన యామె యిదిగో!

రాజు — పద్మావతి! న్యాసమును సాక్షులయెదుట నీవలయును. ఈ రైభ్యగోత్రుఁడును నీవసుంధరయు సాక్షులు కాఁగలరు.

పద్మా — అమ్మా! వసుంధరా! ఇదిగో నీపూజ్యురాలు

దాది — (ఆవంతికను నిరూపించి చూచి) అమ్మో! మాభర్తృదారిక వాసవదత్త.

రాజు — ఏమి! మహాసేనపుత్రి యగుదేవియా! అట్లయిన నీవు పద్మావతీసమేతవై యంతఃపురముఁ బ్రవేశింపుము

10

యౌగం—వలదు. వలదు. అంతఃపురము ప్రవేశింపఁ దగదు.
ఈమె నాచెల్లెలు గదా!

రాజు—నీ వేమనియెదవు? ఈమె మహాసేనపుత్రి కాదా?

యౌగం— ఓరాజా!

గీ॥ పరిభవ మొందితి భారతవంశమందు
నీతివిదుఁడవు విజ్ఞాననిధివి శుచివి
దృఢమతివి రాజధర్మోపదేశకుఁడవు
పరసతిని బల్మిచే నిట్లు పడయఁ దగదు॥ 54

రాజు—సరే! అట్లయిన రూపసాదృశ్యమును జూతము
యవనికం దొలగింపుఁడు.

యౌగం—స్వామీ! జయము! జయము!

వాస—(తెరఁ దొలఁగించి) ఆర్యపుత్రా! జయము జయము

రాజు—అహో! ఈయన యౌగంధరాయణుఁడా! ఈమె
మహాసేనపుత్రిగదా! (ఇద్దఱను గౌఁగిలించుకొని)

క॥ ఇది కలయా, నిజమా! యా
సుదతిని వెండియును నేను జూచితి నిట నీ
ముదితమె యీగతిఁ గనుపడి
యదయత ననుఁ గన్నుఁ బ్రామి యానాఁ
డటిగెన్॥ 55

యౌగం—స్వామీ! దేవినిఁ దాఁచి నేను దేవరవారియెడ
మహాపరాధము చేసితిని. కావున దేవరవారు నన్ను
క్షమింప వేఁడు చున్నాఁడను.

(అని పాదములమీఁదఁ బడుచున్నాఁడు)

రాజు—(లేవనెత్తి) ఓయీ! నీవు యౌగంధరాయణుఁడవా?

మ॥ కపటోన్మాదములన్ నటించియును, సంగ్రామం
బులం జేసియుం
జపముల్ సల్పియు శాస్త్రముష్టములుమంత్రంబుల్
ప్రయోగించియున్
విపదంభోధినిమజ్జమానుల మమున్ వేమారు
యత్నంబులం
గృపతోఁ జేసి సముద్ధరించితివిగా నీమేలు
సామాన్యమే 56

యౌగం—మేము స్వామిభాగ్యమునే యనుసరించి పోవు
వారము.

పద్మా—ఓహో! ఈమె పూజ్యురా లయినవాసవదత్త.
అమ్మా! సఖీజనవ్యాపారములయందు నిన్నుంచి నేను
సముదాచారముదాఁటి తప్పుఁ జేసితిని. కాఁబట్టి
తలవంచి వేఁడుకొందును. క్షమియింపుము.

వాస—(పద్మావతిని లేవనెత్తి) సౌభాగ్యవతి! లెమ్ము లెమ్ము
న్యాసమని పేరువడసిన నాశరీరమే యపరాధము
చేసినది. తప్పు నీది కాదు.

రాజు—వయస్య! యౌగంధరాయణా! దేవిని దాఁచుటలో
నీయభిప్రాయ మేమి?

యౌగం—కౌశాంబీనగరమును మఱల సంపాదింపవలయునని.

రాజు—పద్మావతిహస్తమం దీమెను న్యాసముగా నుంచుట
కేమికారణము?

యౌగం—పద్మావతి మీకు దేవి యగునని పుష్పకభద్రాదు
లయిన యాదేశికులు సెలవిచ్చిరి.

రాజు—ఇది రుమణ్వంతుఁడు కూడ నెఱుఁగునా ?

యౌగం—స్వామీ! అంద ఱెఱుఁగుదురు.

రాజు—అహో! రుమణ్వంతుఁ డెంత మోసగాఁడు.

యౌగం—దేవా! వాసవదత్తాదేవి కుశలముగా నున్నదను
శుభవార్త దెలియఁజేయుట కిప్పుడే రైభ్యుఁ డయిన
యీకాంచుకీయుని వసుంధరను మహాసేనునియొద్దకుఁ
బంపుఁడు.

రాజు—వాసవదత్తా పద్మావతీ సమేతులమయి మన
మందఱముగూడ నుజ్జయినకిఁ బోవుదము.

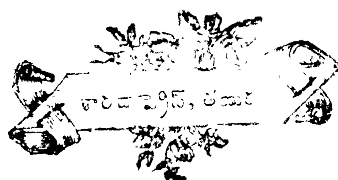
[భరతవాక్యము.]

క॥ జలనిధిపర్యంతం బై
వెలయుచు నేకాతపత్రభృతమై సీతా
చల వింధ్యకుండలం బగు
నిల ధృతి మారాజసింహుఁ డేలెడుగాతన్॥ 57

(అందఱును నిష్క్రమించు చున్నారు.)

ఇది షష్ఠాంకము.

స్వప్నవాసవదత్తనాటకము
సమాప్తము.



14516